

## Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

I. k. I. *Telgy*: Solon adótörvényéről. 20 f. — II. *Telgy*: Adalékok az attikai törvénykönyvből. 20 f. — III. *Türkányi*: A legújabb magyar Szentírásról. 40 f. — IV. *Szász K.*: A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. 20 f. — V. *Toldy F.*: Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. 20 f. — VI. *Vambéry*: A keleti török nyelvről. 20 f. — VII. *Imre S.*: Geleji Katona István főleg mint nyelvész. 60 f. — VIII. *Bartalus*: A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Hangjegyekkel. 1 K 20 f. — IX. *Toldy*: Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 1 K 20 f. — X. *Brassai*: A magyar hővitei mondat. 40 f. — XI. *Bartalus I.*: A felsőházatitai kolostoroknak Magyarországot illető kéziratai és nyomtatványairól. 40 f. (1867—1869.) — II. k. I. *Mátyás G.*: A Konstantinápolyból legújában érkezett négy Corvin-codex-ről. 20 f. — II. *Szász K.*: A tragikai felfogásról. 40 f. — III. *Joannovics*: Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. 40 f. — IV. *Finály*: Adalékok a magyar rokon-értelmű szók értelmezéséhez. 40 f. — V. *Telgy*: Solomow Dócs költeményei és a hátszigeti görög népnyelv. 40 f. — VI. *Zichy A.*: Q. Horatius satirái. 40 f. — VII. *Toldy*: Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 80 f. — VIII. *Gr. Kun G.*: A sémi magánhangzókrol és megjelölésük módjáról. 40 f. — IX. *Szilágyi*: Magyar szófejtégetések. 20 f. — X. *Szénassy S.*: A latin nyelv és dialektusai. 60 f. — XI. *Szilágyi Aron*: A defferekről. 40 f. — XII. *Szencenyi J.*: Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. 20 f. (1869—1872.) — III. k. I. *Brassai*: Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóit után. 80 f. — II. *Szabó K.*: Apáczai Csérei János Baresai Akos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felkültandó első tudományos egyetem ügyében. 20 f. — III. *Szabó I.*: Emlékbeszéd Bituiz Lajos felett. 20 f. — IV. *Vadnai*: Az első magyar társadalmi regény. 40 f. — V. *Finály*: Emlékbeszéd Engel József felett. 20 f. — VI. *Barna F.*: A finn költészetrol, tekintettel a magyar ösköltészetre. 80 f. — VII. *Riedl Sz.*: Emlékbeszéd Schleicher Agost, külső l. tag felett. 20 f. — VIII. *Dr. Goldziher I.*: A nemzetiségi kérdés az araboknál. 60 f. — IX. *Riedl Sz.*: Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. 20 f. — X. *Gr. Kun G.*: Adalékok Krim történetéhez. 40 f. — XI. *Riedl Sz.*: Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. 40 f. (1872—1874.) — IV. k. I. *Brassai*: Paraleipomena kai diorthomena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneide II-ik könyvéről különös tekintettel a magyarra. 80 f. — II. *Bálint G.*: Jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. 40 f. — III. *Bartalus A.*: A classica philologia és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mívelése hazánkban. 80 f. — IV. *Barna F.*: A határozott és határozatlan mondatról. 40 f. — V. *Dr. Goldziher I.*: Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletrol hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. 40 f. — VI. *Hunfalvy P.*: Jelentések: 1. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. — II. *Budenz J.*: A németországi philologok és tanférjak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. 30 f. — VII. *Fogarasi J.*: Az új szókrol. 30 f. — VIII. *Toldy F.*: Az új magyar orthologia. 30 f. — IX. *Barna F.*: Az ik-es igékről. 30 f. — X. *Szarnas G.*: A nyelvújításról. 30 f. (1873—1875.) — V. k. I. *Barna F.*: Nyelvészeti hajlamok a magyar népnél. 50 f. — II. *Brassai S.*: A neo- és palaeologia ügyében. 60 f. — III. *Barna F.*: A hangsúlyról a magyar nyelvben. 60 f. — IV. *Balogi M.*: Brassai és a nyelvújítás. 30 f. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett. 50 f. — VI. *Bartalus I.*: Művészet és nemzetiség. 40 f. — VII. *Telgy I.*: Aeschylus. 1 K 60 f. — VIII. *Barna F.*: A mutató névmás hibás használata. 20 f. — IX. *Imre S.*: Nyelvtörténelmi tanulások a nyelvújításra nézve. 1 K 20 f. — X. *Arany L.*: Berczy Károly emlékezete. (1875—1876.) — VI. k. I. *Mayr A.*: A lágy aspiráták kiejtéséről a zendben. 20 f. — II. *Bálint G.*: A mandsuk szertartásos könyve. 20 f. — III. *Dr. Barna I.*: A rómaiak satirájáról és satirairóikrol. 40 f. — IV. *Dr. Goldziher I.*: A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. 1 K. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. 20 f. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szilágyi I.* II. *Vassary K.* III. *Révész I.* 1 K 20 f. — VII. *Bartalus*: Emlékbeszéd Mátyás Gábor l. t. felett. 20 f. — VIII. *Barna*: A mordvaiak történelmi viszonyai. 40 f. — IX. *Telgy*: Eranos. 40 f. — X. *Joannovics*: Az ik-es igékről. 80 f. (1876.) — VII. k. I. *Barna F.*: Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. 1 K. — II. *Budenz J.*: Podhorszky Lajos magyar-síni nyelvhasznítása. 20 f. — III. *Zichy A.*: Laccius. 40 f. — IV. *Barna F.*: Kéziratok a magyar és szlovák

# EMÎR KHOSZREV

IRTA

KÉGL SÁNDOR

LEV. TAG

(Felolcsta a M. Tud. Akadémia 1910. évi október hó 24-én  
tartott ülésén)

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1911

MAHATMA  
KÖNYVTÁRA

Közel ötszázezer verssort irt *Emir Khoszrev* a *Tudíji Hind* India papagája. Hire, neve eljutott a muszulmán világ legszélső határáig. *Sza'di* maga a nagy *Sza'di*, öreg, törődött testtel elzarándokolt hozzá a messze Indiába. *Sejkh Azuri* <sup>1)</sup> szerint, kit *Daületsah* idéz, *Sza'di* nagy barátja volt *Emir Khoszrev*-nek és az ő látogatására ment el Indiába.<sup>2)</sup>

*Khoszrev*, a költő, végigizelte az életnek minden örömet, bűjät. Hét uralkodót szolgált egymás után, s ezek közül nem egy fogadta be szívébe mint hű barátot. *Emir Khoszrev* teljes nevén *Jemín ud-Din Abul haszan* török eredetű családból származott a *Lácsin* törzsből, mely a *Balkh* melletti *Kes*-ben élt. *Khoszrev* atyja, *Emir Szeif ud-Din*, *Dsengiz khán* uralma alatt odahagyta Oxuson túli hazáját és Indiába költözött.

*Patjálában* telepedett le és nőül vette a gazdag *Imád ul Mulk* leányát. Csakhamar befolyásos egyéniség lett a mogul udvarnál, leven apósa *Imád ul Mulk* a delhi fejedelemnek, *Togh-lak* sahnak különösen kedvelt embere. *Szeif ed-Din*-nek ebből a házasságából született *Khoszrev* *Pajjáli*-ban 1253-ban. Mihelyt a világra jött a gyermek, fogta őt az atyja, bepólyázta a köpenyébe s elvitte rögtön egy híres szent *sejkh* elé. «Olyasvalakit hoztal mostan ide, — jövendölte a szent férfiú, — a ki majdan két lépéssel megelőzi magát a nagy *Khákánst*.»<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> *Sejkh Azuri perzsa költő* (+ 1461—2), V. ö. *Elhé*, *Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustani and Pachtu Manuscripts in the Bodleian Library* (Oxford 1889) 785. l. 1269. sz.

<sup>2)</sup> Emmá der kitáb Dsevábir ul Eszrár 'Arif Azuri 'alejli errálmét ávurdeh eszt kih der nihájet-i hái Muszlih ed-Din Sza'di kuddisza szirruhu el'eziz bá Emir Khoszrev szuhbet dásteht ve bediden-i á ez Fársz be-Hind refteh.

*The Tadhkiratu 'shu'ara'*, ed. E. Browne (Leyden 1901) 239. l.

<sup>3)</sup> *Quatley, Biographical notices of persian poets* (London 1846) 146. l.



Már gyermekkorában feltűnt *Khoszrev* nagy tehetsége; gyors, helyes felfogásával bámulatba ejtette a tanítóit. Igén jól tudott arabul és hindusztánul, négy nyelven verselt: perzsául, arabul, törökül és hindusztáni nyelven. Később mint ifjú előkelő helyet vívott ki magának sokoldalú ismereteivel. Valóban nagy tudása úgy a főrangúak, mint a tudósok társaságában kedvelté tette őt.

A szufi tanokat a híres seikh *Nizám ud-Din Evtijá*<sup>1)</sup> vezetése alatt tanulta. Ez a szent ember lett az ő lelki vezetője, *pir-je*. Ez a mestere szintén nagy jövőt jósolt neki: «Az ilyen tanítványnak lángoló hitbuzgóságaért megbocsátják majd egykoron az égben a tanítómestere minden vétékét» (*ummid eszt kih merá beszüz-i szineh-in turk becseh bakhscnd*) mondotta róla.<sup>2)</sup>

*Khoszrev* hirneve nőttön-nőtt, ismertté lön az egész muszlim Ázsiában. Valódi legendakör övezi érdekes egyéniségét. A *Mirat ul Khejál* írója csodás dolgokat regél *Emir Khoszrev*-ről. Mikor *Nizám ud-Din*-nak, a nagy seikhnek tanítványa lett, költőnk egészen a vezeklesre adta magát. A monda szerint negyven hosszú évig csupa böjtből és önsanyargatásból állott az élete (*güjend csehil szal szüm uddahr düst*). Tanítójának tanácsára felkereste a keletiek sokat emlegetett csodatevő emberét, *Khizr*-t. Alázattal járult az ifjú *Khoszrev* a nagy szent elé s illő tisztelettel megkérte, hogy köpjön a szájába. Keleten ez az előtűnk visszatetszőnek látszó dolog meglehetősen nagy szerepet játszik a szentek életében.<sup>3)</sup>

*Khizr* nem teljesítette kérését. «Te előtted a nagy *Sza'di*

<sup>1)</sup> *Nizám ud-Din Evtijá* (szül. 1232-ben, meghalt 1325-ben), a leg-híresebb szufi szentek egyike, kit tisztelői a gyűlekezet leggyőzőjének, *mehfil sáken*-nek, nevezték el. Tanítványainak száma légió. Utódai és követői egész Aurengréb idejéig irányadói voltak a misztikus vallásos életnek.

*Cet ami de Dieu est, par sa grande piété, un des saints les plus éminents de l'Hindoustan. La chaîne de son initiation religieuse aboutit, en remon- tant, au scháikh Abdul-cadír Jilani.*

*Garcin de Tassy L'Islamisme* (Paris 1874) 395. l.

<sup>2)</sup> *Daulet sah* szerint sok pénzt áldozott ennek a szent férfinak kedvéért *Khoszrev* «mál biszjár u eszbáb bi sumár der kodem-i seikh eiszár numúd.

*Tadhkiratu-shu Shu'arâ ed. Browne* 239. l.

<sup>3)</sup> A szent ember szájba köpésének csodás hatása különben számos vallásos költő és más jámbor ember életrajzában előfordul. Így *'Attâr* maga

részesült ebben a kegyben», mondta neki. *Emir Khoszrev* szörnyen elszomorodva ment haza a mesteréhez s keservesen elpanaszolta a rajta esett sérelmet.

*Nizám ud-Din* ekkor, hogy megvigasztalja az elesüggedt lelkű ifjút, maga köpött bele a költő szájába. Ennek a köpésnek tulajdonítják *Khoszrev* nagy ékesszóló tehetségét.\*)

*Emir Khoszrev* ama szerencsés költők közé tartozott, akik már életökben a dicsőség tetőpontjára jutnak és élvezik lángelméjük gyümölcsét.

*Khoszrev* mint vérbeli keleti költő, nem volt szerény, ő bizony nem vésette volna a sarkövére azokat a szerénységben végtelen szomorú, lemondásban megindító szavakat, melyeket az ifjan elhalt angol költő, *John Keats* vésetett a sarkövére: «Itt nyugszik valaki, a kinek a neve vízre íratott (*Here lies one whose name was writ on water*)».

*Emir Khoszrev*, ha lehetett volna, az elsőbbséget elvitatta volna még a meghalt nagyságoktól is. Egyszer írt ő egy önmagát magasztaló költeményt, fellengző frázisokban dicsérte ki benne a halhatatlan *Khoszrev*-et, a kinek hirnevétől visszhangzik az egész világ, meg maga *Nizámi*, a költők királya is megfordul sirjában a neve hallatára.\*\*)

mondja egyik művében, az *Ustar náme*-ben, hogy álmában a szájába köpött neki Mohammed próféta:

Jek sebî der kh'âb âldem rûji ű  
Âsik u bîdil devidem szûji ű  
Deszt-i men bigirift an sâh i dsihân  
Der dehân-i men figend âb-i dehân.

*The Tadhkiratu l Amliyâ ed. Reynold Nicholson* (Leyden 1905) I. k. 210. l.

\*) Ve bisâreh-i seikh kuddisza szarruhu szolihet i *Khizr* alejhi esz-szelâm der jâft ve iltimâsz nemûd kih âb-i dehân mubârek-i kh'od der dehân-i vej kuned *Khizr* ferimûd kih in daûlet pis ez tû neszib-i *Sza'di* gerdjâ. *Khoszrev* bâkhâtir sikeszteh bekhidmet-i seikh *Nizám ud-Din* âmedeh szûret-i mâdserâ bâz nemûd seikh âb-i dehân-i kh'od bedû 'itâ ferimûd ve bereket-i an zâhir sud.

*Mirat ul Khajâl* (Kalkutta 1831) 66. l.

\*\*) Az *Ahmad* szerint ez a vers így hangzik:

An neimet ârem kih hemeh nákidân  
Ferk nedânend ez in tû bedân  
Kevkebeh-i khoszrevim sud bulend  
Ghelgheleh der gûr-i *Nizâmi* figend.

*Agha Ahmad Ali The Haft Asman* (Kalkutta 1873) 69. l.



Fogta ezt a verset — a rege szerint — *Khoszrev* egy napon és kiment elszavalni azt a költő *Nizámi* sirjánál. Alig mondhatta el azonban a versét *Emir Khoszrev*, midőn hirtelen lenyúlt az égből egy kar éles pallossal a kézben. A rémület pillanatában mesteréhez, a szent sejkh *Nizám ud-Din*-hez fohászkodott *Khoszrev*. Elötünt erre egy másik kar, mely felfogta a pallos rettenetes csapását, s így a kard éle csak a védő kar ruhaújját vágta le. Erről írta egy perzsa költő: «Nizáminak a kardja úgy leesapott, mint a villám az égből. Egy hajszálon múlt csak, hogy ketté nem hasította *Khoszrev* fejét. De megvédte őt öreg tanítójának paizsként közbe tartott karja.»\*) Ehhez hasonló temérdek monda forog róla közszájon.

*Khoszrev* élete elég simán folyt le. Általában elmondhatni róla, hogy igen szerencsés csillagzat alatt született. Nem panaszkodhatott, hogy műveit nem méltányolják kortársai, díszretnen és jutalomban bőven részesült. Midőn a «*Kilencz ég*» (*Nuh szipír*) című költeményét *Kutb-ud-Din* szultánnak ajánlta, ez a költészetért rajongó fejedelem a monda szerint egy elefánt súlynyi aranyat ajándékozott neki érte.

Komoly tanulmányai mellett nem vetette meg *Khoszrev* a zenét sem, sőt nagy jártasságra tett szert benne (*der'ilm-i musziki vukúf temám dást*). Többször vitába elegyedett kora híres zenészeivel. *Daületsah* egész terjedelmében közli *Khoszrev* egy költeményét, melyben a költő a felett elmélkedik, hogy melyiket illeti az elsőbbség, a zenét-e vagy a költészetet. «Oh ékesszólás mestere, — mondja benne a zenész, — többet ér a zene a szónál, mert a zene megfoghatatlan, valami papírra azt tenni nem lehet, (úgy látszik *Khoszrev* idejében nem létezett hangjegy), olyan a zene, mint a lélek, minden és mégis közel megfoghatatlan semmi. A költészet, az a betű és a papír tudománya.»

\*) Tigh-i Nizámi kih ber ā meš esū berk  
Ez szer-i Khoszrev szer-i mū būd ferk  
Māh-i rukhes rāsht dū pejker sudi  
Ger nesudi pendseh-i pires esū derek.

The Haft Asman 69. l.

A költő erre önérzetesen feleli:\*) «De én tökéletes vagyok mind a két tudományban». *Khoszrev* 99 munkát írt versben és prózában, perzsául, arabul és hindusztáni nyelven. *Mir Taki* a jeles hindusztáni költő irodalomtörténeti művében azt állítja, hogy *Khoszrev*-nek urdú nyelven is sok költeménye van.

A moszlim Indiában manapság is sok az olvasója, őt tartják India első legjelesebb perzsa költőjének. Lírai darabjai, ghazeljei a legsikerültebbek. Ebben excellál *Khoszrev*. *Agha Ahmad*, a jeles perzsa irodalomtörténész azt tartja róluk, hogy *Sza'di*-énál is szebbek.<sup>2)</sup> *Pizzi* is ezekben látja *Khoszrev* erős oldalát. Lírai költeményei, főképp ghazeljei által lett nagy költő *Khoszrev*.

Ebben a műfajban alkotott szépet, sőt újat, s az a nagy érdeme is megvan, hogy *Hafiz* előtt egyengette az utat<sup>3)</sup> s az ő előtte kissé nehézkes, csiszolatlan ghazelnek könnyed, szinte légies finomságot adott. Az ind világ derültebb légköre kedvezőbb talaj volt a költészet e bős formájának kifejlődésére, mint Perzsia.

*Pizzi* különben kevésbé méltányolja *Khoszrev* költői érdemeit. Nem tartja eredeti ősforrásból fakadó poézisnek az övét. «*Khoszrev* — úgymond — mindig a más nyomdokain halad, mindig állít maga elé egy-egy utánzandó szellemi nagyságot, modell után mintázza a maga alkotásait, hol *Szenájit*, hol *Khákanit*, *Sza'dit* vagy *Nizámit* törekszik utánozni». Ezt a kedvezőtlen ítéletét az olasz orientalistának enyhíti azon körülmény, hogy ő, mint maga is bevallja, alig olvasott valamit *Khoszrev*-től, s ítéletét ezek után teljes értékűnek elfogadni nem lehet.

1) Pászukhes dādem kih men beher dū m'ant kāmīlem.

Tadhkiratu-sh shi'arā ed. Browne 245. l.

2) Vö miszl ghazalijjāt-i sejkh buzurg vár Sza'di ghazalijjāt-i khodsah Khoszrev khāhed bud belkib zibāter.

Haft Asman 39. l.

3) Khosrev va giudicato, per ora, come poeta lirico soltanto, e però, come tale, merita non poca lode per la composizione di alcune sue leggiadre e gentili ghazele, nelle quali appunto egli fa presentire esser vicino omai il grande Hafiz, se nella mistica e nella romanzesca egli fu imitatore, nella ghazela invece, in quanto preparò la via ad Hafiz, fu innovatore di non poco.

1. Pizzi, Storia della poesia persiana, (Torino 1894) I. köt. 105. l.



Mint éposziró valóban *Nizami* befolyása alatt áll. Találhatóan jegyzi meg egy indiai perzsa író, hogy *Nizami* verses házáat ketten rabolták ki: *Dsámi* és *Emir Khoszrev*.\*) Nincs olyan meszneviyök, melyben egész verssorokat ne vettek volna át, sokszor alig módosítva, a regényes éposz megteremtőjétől. De ezért még korántsem mondhatni, hogy ezen a teren ne termett volna számára babér. Írt ő époszt is jelentős becsüt nem egyet. Például a *Mulla' ul Envár* («Csillagok felkelte») mint vallásos költemény csakugyan igen szép. Ebben a költeményben található az a páratlanul népszerű verssor, *Khoszrev* sokat idézett mondása: «Midőn a tyúk iszik, minden korty víz után felnéz az égre mintegy halát adva teremőjének az üdítő italért (katreh-i ábi nekhüred mákiján — Tá nekuned rü beszü-ji ászmán).» Csodálói azt tartják, hogy ez a verssor magában elég lenne, hogy örök üdvösséget szerezzen írójának. Lirai műveit őt divánba gyűjtötte össze. Az első, *Tuhfat usz-Szígár* ifjúkori költeményeit tartalmazza. Ezeket a költő 15—19 éves korában szerzette. Áll ez egy prózában megírt bevezetésből, *kaszidék* és *terdsi bende*kől. A bevezetésben a költészet iránt táplált lángoló szeretetét ecseteli. Idézi egy gyermekkori négysorosát, melyet *Khodsa' Izz ud-Din* jelenlétében rögtönzött. A *kaszide*hek és a *terdsi bende*k *Ghajasz ud-Din Balban* és *Mohammed Kaan* szultánok dicsőítésére írtak. Említi *Balban* szultán néhány udvari emberét és magasztalja mesterét — *Nizam ud-Din Ecliját*.

A második költeménykötet *Vaszí ul-haját* (Az élet közepe). Ebben levő költeményeit élete delén, 20—34 éves korában írta. E divánnak is van prózai előszava. Ezek is csupa *kaszidék* és *terdsi bende*k. *Nizam ud-Din Eclijának* és *Naszrat ud-Dinnak Balban* szultán legidősebb fiának, a költő meczenásának dicsőítését tartalmazza, s ebben énekli meg *Naszrat ud-Din* halálát, ki a csatatéren esett el. Ez volt az a híres költemény, melynek hallatára — a rege szerint — úgy elbúsulta magát az elesett ifjú hős atyja, *Balban* szultán, hogy a sok sírástól lázt kapott és három napra rá meghalt.

\*) Ba'zi nuvisteh end kih kháneh-i áir u áá'iri Nizámi gendsevi táráds kerdeh-i Mevlevi Dsámi u Khoszreviszt.  
*Haft Asman* 47. l.

A harmadik kötet a *Ghurra ul Kemál*. Ezek az érett, 34—43 éves korából való versei: *kaszidék*, *terdsi bende*k és *kiták*. Bevezetésében a perzsa költészetet magasztalja, sok érdekes adatot szolgáltat a perzsa irodalom történetéhez. Saját életéről és irodalmi tevékenységéről is megemlékezik.

A negyedik a *Bakija-Nakija*. (Válogatott hátrahagyott költemények.) Az e divánban foglaltakat *Khoszrev* részben már öreg korában írta. Az előszóban a *terdsi-bende*k *kaszidék*, *ghazelek* és *kiták* különféle neveit magyarázza. Ebben a divánban a legtöbb költemény *Mohammed sah* és fiaihoz van intézve.

Az ötödik diván végül *Nihayet ul Kemál*. (A tökéletes költemények.) E versek már *Khoszrev* utolsó napjaiban írtak. Előszavában Istent magasztalja, a prófétákat és mesterét dicsőíti.

Vannak a kötetben *kaszidék*, *terdsi bende*k, *kiták*, *ghazelek*, *mesznevik* és *négysoros* versek. A négy első diván Lucknonban 1874-ben könyomatú kiadásban megjelent, az ötödik azonban csak kéziratban van meg a *British Muscumban* és a *Bodleianában*.

*Khoszrev* mindig hajlott a miszticizmus felé. Öregebb korában egészen úrrá lett felette a misztikus vallásos rajongás. Munkáiból kitörölt mindent, a mi földi halandót istenítve dicsért. Uralkodókat magasztaló verseit félredobta, csak a legfőbb lényt imádvá dicsőítő sorait hagyta meg a magok eredeti alakjában. Rendkívül hitbuzgó szufivá lett a *Nizam ud-Din* tanítványa. Ez utóbbinak a halála olyan megrázó hatással volt reá, hogy alig hat hónappal élte túl vallásos mintaképét és a csodált, szeretett mestert mihamar követte a sírba.

Útban Bengália felé *Ghajasz ud Din* táborában érte őt utól a szomorú hír. *Khoszrev* azonnal sietett vissza Delhibe, gyászt öltött, szétosztotta vagyonát a szegények között és haláláig el nem mozdult a szent sejkh sírja közeléből.

*Khoszrev* szintén ott van eltemetve szeretett mestere mellett, s ez a két sír valóságos búcsújáró hely lett, a hol egész éven át mindenféle vallású ember megfordul.\*)

\*) His tomb is close to that of his spiritual leader and hundreds of Muslims and men of other creeds daily visit it.

*Journal of the Moslem Institute* (Kalkutta 1906) 90 l.



Sirkövén a következő felirat olvasható *\*Mir Khoszrev* a beszéd királya s a jelesség, tökéletesség tengere. Prózája üdítőbb a tiszta víznél, költészete tisztább a kristályvíznél. Az utólérhetetlen szépen éneklő fülemile. A páratlanul édeshangú papagály. Midőn halálának idejét akarom megtudni, a képzelet térdére hajtom le fejemet.\*\*) Az első chronogramm *'Adim ul miszl*, a másik *Tuti-ji sekher makál*. 725 azaz időszámításunk szerint 1325.

Mint a regényes éposz művelője *Khoszrev* mindjárt *Nizami* és *Dsami* után következik a perzsa irodalomban. Egész sor regényes éposz, *mesznevi* van a tollából. *Khoszrev* époszai tárgyát nem kizárólag a legendás mult regéköréből veszi, hanem az ő idejében játszódó történelmi eseményeket is ír le. Sok éposza úgy hat, mint egy modern verses regény, így például: *Ducalrání* és *Khidr khán* története.

*Nizami* ötösének mintájára *Emir Khoszrev* is írt egy ötös költemény-sorozatot, *khamseht*. Az ötös első darabja a *Makhzan ul Eszrá* mintájára írt *Mallu' ul Envár* (A Csillagok felkelte), egy misztikus mesznevi, húsz énekre osztva. A második regényes éposz *Khoszrev és Sirín*. A harmadik *Lejla és Medsün* számtalanszor feldolgozott története. A negyedik *Nagy Sándor* történetéből veszi tárgyát és ez az egyik jobb feldolgozása ennek a keletiek előtt oly kedves mondanak. *Aineh-i Iszkenderi* (*Nagy Sándor tükre*) czímmel.

Az ötödik a *Hest bihist* (A nyolcz paradicsom), mely *Behrámnak* egy heti kalandjait énekli meg. Nem a legendából, hanem kora történetéből veszi tárgyát a *Kerán usz Szá'dein* (A két

\*) Mir Khoszrev khoszrev-i mulk-i szukhen  
An mubít-i fadl ve derjá-ji kemál  
Neszr-i ú díl kh'ászter ez má' i mu'in  
Nezm-i ú szefíter ez áb-i zulál  
Bulbul-i desztán szerá-ji bijkarin  
Tuti-ji sekher makál-i bimiszáł  
Ez peyi tarikh- szálí fevt-i ú  
Csün nihádem szer be zanú-ji khejál  
Sud 'adim ul miszl jek tarikh-i ú  
Diger sud tutíji sekher makál.

szerencsés csillag együtt állása). Ez egy történelmi tárgyú költemény, a melynek hősei *Nászírud-Din* és *Mu'izz ud-Din*. Maga a történet csaknem belefut a sok allegóriába, s értéke csakis irálya szépségeiben rejlik. A költemény érdekes, a mennyiben jellemző példája a korában kedvelt irmodornak.

Mint *insa*-író *Khoszrev Raszá il ul'idsaz* czímű, a levél-stílusról szóló művével remekelt, mely a legtöbbet tanulmányozott e nemű művek egyike. Az *Insa-i Emir Khoszrevi* levelekben foglalva szól sok mindenféléről, szufizmusról, perzsa és hindu zenéről. Prózában írt elbeszélése, a *Cschár dervis* hindusztánra lefordítva *Bág o Bahár* czímmel a hindusztáni irodalom legismertebb terméke lett.

Nagy érdeme *Emir Khoszrev*nek, hogy megírta az akkori-ban még alig használt, úgyszólván gyermekkorát élő hindusztáni nyelvnek első nyelvtanát, a kezdő sorairól *Khálik bárinak* nevezett versbe szedett nyelvkönyvet, melyet még most is használnak a hindusztáni iskolákban.\*)

A perzsa nyelven írt nyelvtan, ha ugyan megérdemli ezt a nevet, versbe foglalva adja elő a hindu nyelvi anyagot. Például: «Az éjnek fia (arabul) az égnek a holdja. A hold az éjnek a fia (hindu nyelven) ez az arab kifejezés értelme.

A *lail* a. m. a sötét éjszaka arab nyelven. Tudd meg jól, sötét éj ez hinduul.\*\*)

Minden rendszer nélkül magyarázza az arab és hindu szavakat. Rendkívül gyerekes egy szókönyv.

Például: Ha kérdezik tőled, mi a *himár* — számár az. Hinduul *gadhá* az a teherhordó állat. A nyúl annyi mint

\*) Cet ouvrage a une grande célébrité, et il y en a plusieurs éditions, de Mirat, de Cawnpur, d'Agrá, de Lahore. Il est usité dans les écoles.

Garcin de Tassy, Histoire de la littérature hindoue et Hindoustanie. II. kiad. (Páris 1870) II. 208. l.

\*\*) Heszt ibn-ul lejli máh-i ászmán  
Csand betá rát ká tázi zubán  
Lejl seb áidsúr der tázi zubán  
Rát ándhjári tú nikúter midán.



kharhá, a gazella meg hinduul hiran. A gyűrű *anguthi*, a dísz meg *abharan*.<sup>1)</sup>

Szépen kifejezi egyik négysorosában az istenség mindenható hatalmát: «Az egy teremő, a ki ezt az öreg korongot csinálta. Se szó, se ész nem éri fel az ő tulajdonságait. Ő egy paranesszavával létrehozta a világot. Ki az, a ki az ő végzetének oda mondhatná, hogy ne tedd!»<sup>2)</sup>

Elég köznapias hasonlattal, a tű segélyével kivájt tövishez hasonlítja a szerelmet. «Mondják, hogyha sokra megy is az intelem, hogyne vehetné az ki a szerelmesek szívéből a szerelmet? Ha száz ügygyel-bajjal kipiszkalja is a tű a labból a tövist, mi módon búzna az ki a lándzsahegyet az ember belsejéből» (szó szerint: májából?)<sup>3)</sup>

Nagyon is *luti* szellemben mindenről lemond, csak a szép fiúkról nem. «Ha bűnbe esik a szív, mondd, legyen az úgy. Ha tévútra megy az ész, mondd, hadd menjen. Nem megy ki a szívből a fiúk bájjának képzelete. Ha a könyv elfeketül (azt a könyvet érti, a melybe az ember jó és rossz cselekedeteit beírják), mondd csak, hadd feketüljön el!»<sup>4)</sup>

- 1) Himár eger turá puszend esiszt khoreszt  
Behindi buved gadhá kih bár bereszt  
Khergús kharhá básed áhú buved hiran  
Angusteri anguthi piráye abharan.

*Khaliq bári* (Bombay 1318) 6. l.

- 2) Szán'i áhdi kih szákht cserkh-i kohen  
Ni'akl reszed begúnah-i vaszfes neh szukhen  
Ó kh'od zi jek ámr kun dsihán pejdá kerd  
Án kiszt kih der kazás gújed kih mekun.

*Kulliját-i 'anaszír derávin-i Khoszev* (Lucknow 1871) 460. l.

- 3) Gújend neszihet ár esih efzún áred  
'Isk ez dil-i 'usák birún esún áred  
Szúzen kih beszed heileh kesed khár zi pái  
Pejgán zi dsiger esigúnah birún áred.

*U. o.* 462. l.

- 4) Ger dil begunáh miseved gú misev  
Ver'akl zi ráh miseved gú misev  
Ez dil nereved khejál-i khat-i piszerán  
Ger námeš szijáh seved gú misev.

*Kulliját* 465. l.

A híres szufi szent embert, *Nizám ed-Dín* így magasztalja: «Mikor üdvözlét jön hozzám *Nizám* sejkhtől, jó tettekben jól megy akkor az én életem. Reményeivel kényem-kedvem szerint élek, mert akkor minden dolgom rendben van nekem» (szójáték a sejkh nevének arab jelentésével).<sup>1)</sup>

Csupa vallásos hasonlatból építi fel a következő négysorosát: «Mikor a te szemed szemöldökéből mutatott nekem *mihrábot*, attól a *kibleh*-től rombadőlt az én hitem épülete. Kötelességévé vannak tőve az én szemem bogarának, hogy a te ajtód porával végezze az ima-mosakodást (temim), jöllehet vízbe van az (t. i. a szem) merülve».<sup>2)</sup>

Nem épen költői hasonlattal emberevőnek nevezi kegyetlen ideálját. «Mivel te olyan vagy, mint az emberevő, azt mondd te nekem, hogy én szerelmes, betegszívű, szenvedő és beteg vagyok. Ha óhajtasom, hogy téged meglássalak, nem teljesül, kevésbé múlik, hogy e kívánság miatt meg nem halok».<sup>3)</sup>

Szerelmi búbanatában olyan neki a bor, mint az olaj a tűzre. «A jó barátot mutató csapáros ellenségem volt nekem az éjtszaka. Részeg voltam, és az az ezüsttestű bálványosság volt a szívemben. Minden cseppje a bornak az én lelkem vére volt. Azt mondanád, olaj volt az én szívem tűzére».<sup>4)</sup>

- 1) Ez sejkh Nizám esún szelám eszt merá  
Bá huszn-i 'emel 'eis mudám eszt merá  
Umíd pesz murád u kámeszt merá  
Zirá hemeh kár bānizām eszt merá.

*Kulliját* 466. l.

- 2) Tá esesim-i tú nemüd zi ábrú mihráb  
Zán kibleh biná-ji dín-i men gest kharáb  
Ber khák-i der-i tú merdum-i esesim-i merá  
Ferz eszt temim áresih gharq eszt der áh.

*Kulliját* 466. l.

- 3) Zín pis men ve gú esnotú merdum kh'ári  
'Iskí u dili u derdi u bimári  
Ger ez tú nejábem behevesz didári  
Kem zāukih der in hevesz bimirem bāri.

*U. o.* 465. l.

- 4) Seb szákli dūsztrú merá dusmen būd  
Men meszt u bodil ān szimin ten būd



Tanítóját, lelki vezetőjét, *Nizám-ed-Din* sok helyen magasztalja. «Mi nekünk *Nizám-ed-Din* lett az igazi seikhünk. Ő a felső világnak az isteni kincsadója. Minden tanítványa, a ki az ő nyomdokába lép, saruja hajójával átkel a kilencz tengeren» (a kilencz eget érti a tengereken).<sup>1)</sup>

A csalogánynak *hezár dásztán* (ezer regéjű) nevét használja fel szójátéku a következőben: «Annak, kit gazdagít a szerelem, ezerszeresen növekszik az értéke. Nem látod-e, hogy a szerelem ittas fülemile. Csak egy madár, mégis ezernek hívják». <sup>2)</sup>

A magasztaló költészetet, mely tudvalevőleg annyira dívik keleten, így ócsarolja: «A dicsőítés mondásától meghal a költő szíve, legyen bár friss és ékesen szóló a verse. Hisz a lehet eloltja a lámpát, még ha a Messiásé is» <sup>3)</sup> (Jézusnak halottakat feltámasztó, éltető lehetete példabeszédszerű a moszlimok körében).

Panaszkodik, hogy nincs már ékesszóló költő. «Nem lehet senkit találni ebben a korban, ha az ékesszólásról van szó.

Her bádeh kih bûd khûn-i dsân-i men bûd.  
Gûl kih ber âtes dilem roughen bûd.

U. o. 464. l.

<sup>1)</sup> Seikh belakke Nizâm-i Dîn sud mârâ  
Gendâver-i khodâst 'âlem-i bâlârâ  
Szâhib-i kademlâst her murîdes kih kuned  
Ber kesti kefes 'ebrelî nuh derjârâ.

U. o. 462. l.

<sup>2)</sup> Keszi kiz 'isk daûlet mend gerded  
Bifezâjed hezârân 'itibâres  
Neh bini ger be 'isk bulbul-i meszt  
Jekl murgh eszt ve mlk'hâni hezâres.

U. o. 460. l.

<sup>3)</sup> Ez guften-i madh dil bîmîred  
S'ir âresih tor u fâszih bâsed  
Gerded zi nefesz esirâgh murdeh  
Ger kh'od nefesz-i Meszih bâsed.

Kullîjât 458. l.

Mindenki, aki azt állítja, hogy nem mondok igazat, helyesen mondom én azt, hogy hazudik». <sup>1)</sup>

A rideg közönyöseknel érző szívet találni lehetetlen. «A hidegeknel sohse keresd te az élő szív nyomát, se a gonosz zsarnok kedélyében a jó természetet. Hisz nem lehet valamit meggyújtani a lángoló tulipán tűzénél, nem lehet jó illatot találni a mécs rózsapiros lángjában». <sup>2)</sup>

A gazdagnak adott adomány nem adakozás, mondja *Khosrev* egy igazán indiai szellemű költeményében. <sup>3)</sup> «Azt hívják adakozó embernek, a ki a szegénynek ad olykor-olykor. Mindenkit, a ki a gazdagnak ad pénzt, nevesd te ki, még ha olyan is, mint *Hatim Tai*» (az adakozásáról híres arab törzsfőnök).

Ha a tengerbe hullatja cseppjeit az esőfelhő, kell, hogy ki-nevesse azt a villám (a villám a hinduk szerint, ragyogásával mint a mosoly deríti fel a felleg borús arezát, innen a kép). <sup>4)</sup>

Saját versét kiki szépnek tartja, azért az ellenség kritikájából kell tanulnia a nagyratörő költőnek. «Ne bolondítson el téged, *Khosrev*, a saját költeményed, mert van elől-hátul elég versfaragó. Az ellenség szemével nézd a mondásod (t. i. köl-

<sup>1)</sup> Keszi derin rûzgâr netevân jâft  
Ger szukhen bâfurugh mî gûjed  
Her kih gûjed râst nemigûjem.  
Râst gûjem durûgh mî gûjed.

U. o. 458. l.

<sup>2)</sup> Zi efszurdegân medsû âszr-i zindegî dil  
Ni ez mizâds-i zâlim szûzendeh khûl kh'os  
Neh su'leh ber âtes-i lâleh tevân efrâkht  
Ni ez gul-i esirâgh tevân jâft bûl kh'os.

Kullîjât 458. l.

<sup>3)</sup> V. 3. Daridrân bhara Kaunteya mâ prayacches'vare dhanany  
Vyâdhitasyaṇṇadham pathyan nirojastu kimaṇṇadhih  
*Hitopadeśa ed. Schlegel* (Bonn 1829) Lib. I. Fab. II. 13. sz. 11. l.

<sup>4)</sup> Merd bâkhsendeh keszirâ gûjend  
Kih bedervis dihed pej der pej  
Her kih bâkhsed betevânger dîremî  
Khendeh kun gerosih bûd Hatim Tej  
Abr eger ber âszr-i derjâ bâred  
Sâjed âr berķ bikhendeh ber vej.

Kullîjât 459. l.



teményed), ha azt akarod, hogy hibátlan legyen a versed. Mindenkinek tetszik a saját szerzeménye, s ha valaki jó barát, mindent még szebbnek ítél, mint te.<sup>1)</sup>

Az emberséget így magasztalja: «Nem ember az, a kiből nincsen emberség. Az olajfát, melynek nincs jó szaga, egesz te el tűzifa módra. Nem vagy te ember, ha rossz van a természetben, ördög vagy te, a ki emberi testet öltöttél magadra. Jaj, micsoda vakság az, hogy a szent törvény országútján százezer kalauz daczára tévúton jársz! Úgy folyik el az életed, mint a víz, és te megis földi kastélyod építője vagy. Ha van forrás-víz, mit használod te imamosakodásra a homokot? Szegyen az, ha te anyagi előnyökért a szamarakat szolgálod, mikor te emberfia és Isten szolgálja vagy. Ha rosszat cselekszel, ne bántson az, hogy rossznak neveznek, miután tenmagad mondod ki azt tetteiddel magadról. Ne kösd a szívedet a szélnek kitett kerthez, te a rózságon éneklő csalogány. Ma ne patkold meg te rosszul a paripádat, mert holnap, mikor te a föld alatt leszel, minden patkó keresztül gázol rajtad. (Kissé keresett hasonlat a földi életbeli cselekedetek túlvilági jelentőségéről).

Te miattad, oh szívem, nem imádkozik *Khoszrev*. Olyan vagy te, mint a kútba vagy inkább a borosédénybe esett holttest» (sic).<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Mesey Khoszrev bes'ir-i kh'od gharreh  
Kih gájendeh beszi heszt ez pesz u pis  
Csü guft-i kh'isrá bí'seb kh'áhl  
Beccosm-i dusmenán bln gufteh-i kh'is  
Hemeh kesz guft-i kh'od kh'ub dāned  
Veger járeszt hem tehszin kuned bis.

Kulliját 458. l.

<sup>2)</sup> Námerdum eszt kih derú niszt merdumi  
'Udl kih bús niszt biszúzeszi hizumi  
Merdum neh-i csü naks-i bed ender nihád-i túszt  
Divl kih dsá kerdeh der endám-i ádemí  
Veh kln esih kúriszt kih der sáhreh-i ser'i  
Bá szed hozár rehber binendeh rehguni  
'Umrer reván esü áb tú mí'már-i kaszr-i khák  
Tá áb-i esesmeh heszt esirá der temimi  
Serim kih behr-i mál sevi bendeh-i kherán

Egyik versében panaszkodik, hogy a tudósok szerencsétlenek és hogy a tudatlanoknak áll a világ. «Mi dolog az, *Khoszrev*, hogy a világon a tudósok alacsonyabb sorsúak a hitvány alávaló tudatlanoknál? Nézd te ezt a találó megjegyzést, és nyugtasson az meg, hogy a vízcseppnek is csak négy a betűje, meg a tengernek is» (szójáték: a vízcsepp *ķtrh* és a tenger *drjá* írott alakjával).<sup>1)</sup>

Az első ember, *Ádám* lelke nem akart *Khoszrev* szerint testet öltetni, félve a földi nyomorúságtól. «Azon a napon, mikor Ádám tiszta lelkét felhívták, hogy menjen a testbe, feltében nem ment az be abba. Dávid énekének hangján zengtek akkor az angyalok: «A testbe, a testbe jöjj, jöjj be a testbe, a testbe».<sup>2)</sup>

Ha imádotítja tudná, milyen bűbárat terhe nehezedik a költő lelkére, megkönyörülne rajta. «Egy hegynyi bűbárat van a keblemen. Ha tudná azt a kedvesem, bizonyára nem helyeselné azt a nagy terhet az én szívemen».<sup>3)</sup>

«Örök boldogság részese az, a kinek hű a szeretője. Kinek van hű, gyöngéd szeretője, az örökké tartó boldogság birtokosa az, s a mulandóságtól ment neki az élete. Talán szép

Csün bendeh-i khudái ve ferzend-i ádemí  
Csün bed kuni bedi kih bigójend ezán merendí  
Ez berg zir bād ken dl merih bebāgh  
Ej bulbul kih ber szer-i gul der terennūmí  
Ez túszt bí nemāzi Khoszrev dílá kih tú  
Murdári uftādeh beccseh belkūh der khumí.

Kulliját 420. l.

<sup>1)</sup> Khoszrev esih hálet eszt kih der dāhr 'álimán  
Ez dsābilān dūn deni bāz peszterend  
In nuktehrā bibin ve bā inszáf kh'os berái  
Kiz esār herf ķatreh u derjā berāberend.

Dawlatshah, *The Tadkhiratu-sh-shu'arā* ed. F. Browne Lejda 1901) 247. l.

<sup>2)</sup> Ān rūz kih ruh-i pák-i Ádem bebeden  
Guftend derā nemí sud ez tersz beten  
Khā'ndend melāikān belehw-i Dāūd  
Der ten der ten der ā der ā der ten der ten.

Kulliját 138. l.

<sup>3)</sup> Der színeh dārem kuh-i gham dāned eger jár inķadar  
Sājed kih nepeszended díles ber khā'tirem bār inķadar  
Kulliját 266. l.



kedvesem ajka körül lengett a reggeli szellő, hogy ma olyan illatos? Saját szépségén, fiatalágán örvendő nevet a rózsa. Mit tudja az, hogy min kesereg a csalogány.<sup>1)</sup>

Tavaszhöz hasonlítja imádottját. «Újra kizöldült minden, de nem jött el a barátnőm. Megújult a kert, de nem jött el az a tavasz. Olyan lett a sírástól a szemem, mint a patak, de azért nem jött el a folyóeska partjára az én cziprusom. Eljött a ki-kelet, de az én borozó czimborám nem jött el megnézni a tavaszt. Itt van már a kertben a rózsa, de milyen kár, hogy az az ismerős jó barát nem érkezett meg. Ilyen üdítő szélre és esőző könnyekre sem hajtott rüggyet reménységem ága. Elmúlt már az élet, de attól a rossz természetű utazótól még csak üdvözlés sem jött hozzám.»<sup>2)</sup>

Panaszkodik, hogy esős az idő és távol van a kedvese. «Esik az eső, és eltávozik tőlem a kedvesem. Ilyen időben hogyan szakítsam én el szívemet a szeretőtől?»<sup>3)</sup>

Siralmas állapotán keseregni nagyon tud. «Ne legyen

<sup>1)</sup> Keszikih jár vefádár mihribân dâred  
Sze'adet-i âbed ve'umr dsavidân dâred  
Meger kih gird-i leb-i ân szenem gest eszt  
Kih bád szubhâem imrâz bûji dsân dâred  
Gul ez dsevánî husznî-i kh'od eszt khendeh zenân  
Csîh âgâh eszt kih bulbul csîrâ efghân dâred.

U. o. 232. l.

<sup>2)</sup> Szebzhâ neû demîd ve jár nejâmed  
Tâzeh sud bâgh vâh behâr nejâmed  
Csesm-i men dsobjâr gest zî girjeh  
Szerv-i men szûji dsobjâr nejâmed  
Neû behâr âmed vâh herîf-i serâbem  
Betamásâji neû behâr nejâmed  
Âmed ân gul kih bâ û reft bebusztân  
Veh kih ân âsnâi jár nejâmed  
Bâ cseñin bád-i szerd u esk csû bárân  
Sâkh-i umîd-i dil bebâr nejâmed  
Umr biguzest vez ân musâfir bed khû  
Jek szelâmi bejâdgâr nejâmed.

Kullijât 220. l.

<sup>3)</sup> Âbr mi bâred ve men misevem ez jár dsudâ  
Csûn kunem dil becsenîn rûz zî dildâr dsudâ.  
Kullijât 37. l.

senkinek ilyen napja, mert biz rossz az én napom. Ne égién senki így, mint a hogy én égek. Nem tudok panaszkodni. Nincs helyén a szívem, hogy a túrést megtanuljam. Sok éjet átvirrasztottam, de nem volt az a szerencsém, hogy arczod látásával egy napon megvirradjon nekem.<sup>1)</sup>

Mitsem ér a sokszor megszegett fogadalom. «Ezután olyan nincs, hogy én az askétaságot áruba bocsássam. Adj ide egy poharat, csapláro», hadd üritsem ki előtted! Minthogy nem ér egy árpaszemet az én igazhívőségem, hogy adjam én el ezt a száz helyen megtört hűnbánatomat?

Sokat kértem én a koresmáros közbenjárását, míg kinyitották előttem tegnap a csapszék ajtaját. Most, hogy a koresma ajtajának a porába hajtottam le a fejemet, mit rettegjek én a rendőrfőnök fenytől? Szívem és eszem miatt gyöttrött engem a gond és az aggodás. Istennek legyen hála, hogy se szívem, se eszem nincs már nekem. Elmúlt már az idő, mikor az imaszőnyeg nyomta a vállamat; most a csaplárosfiúk játszó helye az.»<sup>2)</sup>

A mulandóság gyakori témája Khoszrevnek. «Azok a jó barátok, kik voltak, nem tudom, hová lettek. Oh Uram, micsoda

<sup>1)</sup> Kesz bedin rûz mebadâ kih men bedrûzem  
Kesz bedin gûneh meszûzâd kih men miszûzem  
În nemândeszt kih tâ nâleh-i ismet kh'ânem  
Dil neh ber dsâst kih takteh-i szâbr âmûzem  
Seb beszi reft be bidâri vâh bakht nebûd  
Kih demed szubh-i murâdî zî rukhet jek rûzem.

Kullijât 337. l.

<sup>2)</sup> Zîn pesz szer-i ân niszt kih men zuhd firûsem  
Szâklî kedeh-i dih kih berhîtâ binûsem  
Dsâji kih nîrzed bedsevi din durusstem  
În teûbeh szed dsâ sikesztêh csîh firûsem.  
Besz pir-i kherâbât kih burdem besifâet  
Tâ bâz gusâdend der-i mejkedeh dûsem.  
Eknûn kih szerem sud beder-i mejkedeh pâmâl  
Csûn bîm dihed muhtasib ez mâlis-i gûsem.  
Bûdeszt zî hûs u dilem endiseh-i timâr  
Elminnet hlâh kih neh dil mând neh hûsem.  
Reft ânkîh muşella bekett dâstem eknûn  
Bâzicêh geh mughbecsêgân sud szer u dûsem.

Kullijât 331. l.



nap is volt az, mikor tőlünk elváltak? Ha eljö a tavasz és kérdi, hogy hol vannak a jó cimborák! Mondd, oh szellő, hogy minden rózsza fűvé lett.

Oh te rózsza, mely a földből nőttél ki, mondd csak: hogy vannak azok az arczok, melyeket az enyészet földje fed? Nézd, mind porrá lettek azok az előkelők, kik a nép koronái voltak.

Fényes, ragyogó napok voltak és a föld alá mentek. Azok a parányok mind szétoszlottak a levegőben. Gyermekebolondító játékszer ez a világ portékája. Balgák azok az emberek, kiket ez lebilinesel. Menekülj el te innen, *Khoszrev*, mert eltávozott már a hüség a világból. Olyan esalfa, hűtlen lett a világ népe, mint maga lett a világ.\*\*)

Nyugodt és elégedett volt a költő, míg nem lett szerelmes. «Egy időben szabad volt a szívem. Bensőm gondtalan, lelkem vig volt. Sőt hintett rá egy kaczer szépség és újra felszakította régi sebeimet. Milyen jó volt, mikor a jóra törekvő elme ettől a bajtól ment volt!

Emlékezel-e, te szép alak, hogy valamikor az idegenekről is megemlékeztél? Ismét eljött az éj és elkábitott, mert kedvesem hajfűrtjeinek jó illatát hozta el hozzám a szél. Sohasem mondtam én el panaszomat a nélkül, hogy szinte meg ne haltam volna. Mert esdeklésemhez szegődött mindig útítársul a telkem.

\*) Jārān kih būdeh end nedānem kudā sudend  
Ja rebb esih rūz būd kih ez mā dsudā sudend  
Ger neū behār ājed ve pūrsed zi dūstān  
Gū ej zsebā kih ān hemeh gul giyā sudend  
Ej gul esū āmedī zi zemin gū esigūneh end  
Ān rūjihā kih der teh-i gerd-i fenā sudend  
Ān szerverān kih tād-si szer-i khalk būdeh end  
Eknūn nizāreh kun kih hemeh khāk-i mā sudend  
Khūrsid būdeh end hih reftēn zīr khāk  
Ān zerrehā ber hemeh ender hevā sudend  
Bāziesch iszt tīd ferīb in matā-i dābr  
Bīākl merdumān kih bedin mubtelā sudend  
Khoszrev guriz kun kih vefā reft zindsihān  
Zehl-i dsihān kih hemesā dsihān bīvefā sudend.

Kullijāt 160—1. l.

Igazságtalanságot tűrsz te el te, óh *Khoszrev*, a szeretődtől, mert a szerelmesek osztályrésze az igazságtalanság.\*<sup>1)</sup>

Egyik versében így fohászkodik Istenhez: «Oh te minden ügyefogyott menedéke! A te kegyelmed mindenki számára az engedelemkérés szava. Az utasok saruinak helye a te ajtód (az Istenhez vezető út utasait érti). Minden fővegnek a te előtted érzett szőgyen az ékessége (sic). Elég egy csepp a te irgalmas-ságod felhőjéből, hogy azzal lemossa valaki a könyvébe beírt bűnlajstromot.

Azon az úton vigy te engem, a melyen hozzád eljuthas-sak. Oh te, kihez vezet minden út! Minden képzeletet meghalad a mi vétkeinknek a száma. De a te bocsánatod is nagyobb minden bűnnél. Te hozzád fordul *Khoszrev*. Te vagy az én menedéke és az egész világ menedéke.\*<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Mērā vekti dīl āzād būdeszt  
Derūnem bigham u dsānem sād būdeszt  
Nemek zod sokhi ender dsān u neū kerī  
Dserāhet hā kih der bunjād būdeszt  
Csih kh'os būdeszt 'aql meszlehet dsūl  
Kih esendin zin belā āzād būdeszt  
Nigārā hies gāhi jād dārī  
Kih ez bigānegān et jād būdeszt  
Seb āmed bāz u burd ez dsāi kh'isem  
Kih būi zulf-i tū bā bād būdeszt  
Beforjādet nekh'āndem lemive murdem  
Kih dsānem hemreh-i ferjād būdeszt  
Dsefā kes Khoszrev ez dūstī peiveszt  
Neszib-i 'āsikān bidād būd eszt.

Kullijāt 101. l.

<sup>2)</sup> Ej bedermāndegī penāh-i hemeh  
Kerm-i fūst 'uzr kh'āh-i hemeh  
Bend-i nā'lin rehrevān deret  
Sermet tikmeh-i kulāh-i hemeh  
Zi rehī ber merā kih der tū rezsem  
Ej beszūji der-i tū rāh-i hemeh  
Guneh-i mā hemeh fezūn ez kījāsz  
'Ālveī ofzūnter ez gunāh-i hemeh  
Khoszrev ez tū penāhi dsujed  
Ej penāh-i men ve penāh-i hemeh.

Kullijāt 34. l.



A kedvese felől lengő szél nagy szerepet játszik *Khoszrev*-nél. «Éjjel, hogy a kedvesem tája felől jött a szél, megittasodtam, mert elhozta kedvesem illatát. Megeredtek a könnyeim és lábukat összeverve imádoztam utcájára rohantak (sic). Van sirásom, és az a másik sirás ő tőle való, mert a folyamba ömlött a romlott, nem jó víz (fájdalom által kicsikart könnyeit nevezi így). Megemlékezem róla és búsulok. Mindennek ő az oka.»<sup>1)</sup>

Igy vigasztalja magát, hogy minden tudománya, tehetsége daczára nem tud semmire menni, érvényesülni a világon: «Ha van tudásod, ne szomorkodjál, hogy csak öszvéren lovagolsz. Nézd, Jézus számaron ült, a szamarak alatt meg a tüzes paripáké. Nem marad rejtve, a mi jó, rossz van az emberben, mint a királyok zsebében a mósusz és a kristályüvegben a bor. Ha azt akarod, hogy nyugodt lehess, jobb a megnyugvás, mint a küzdés. Ha meg akarod fékezni az elefántot, minél távolabbról tudod azt megtenni, annál jobb.»<sup>2)</sup>

Valószínűleg csak az akkori irodalmi izlésnek hódolva magasztalja fiú-kedvesének bájait. «Egész életemben én tehozzád fogható szépséget, oh fiú, nem láttam. Beszéded elragadja szívemet, kecses járásod véretem felhevíti (szó szerint: vérem ontja). Zavarban vagyok, hogy te milyen is vagy. Arany főveg fűdi a fejedet, derekadig érnek hajfürteid. A mint jársz-kelsz, puha

<sup>1)</sup> Seb kih bādem zi szūji jár āmed  
Meszt gestem kih būji jár āmed  
Āb csem devid ez szer-i hāl  
Pāyi kúbān bekūji jár āmed  
Girjeh kh'od heszt ve girje dīger ez ūszt  
Kāb nākh'os bēdsojbār āmed  
Mikunem jād u mikhurem hēsret  
Heresih khūrdem zi khūji jár āmed.

*Kullijāt* 224. 1.

<sup>2)</sup> Ger hūner dārī merends ār bernisesztī ber szutūr  
Zir 'Isza kher niger zir kherān jekrān būr  
Nik u bed der ādemi pinhān nemimāned esendānkih  
Nāfeh der dsib-i mulūk ve bādeh der 'dsām-i belūr  
Nefeszrā ger rām kh'āhi szākinēs bihter zi dsehd  
Pīlā ger beszt kh'āhi csāreh nikuter zi dūr.

*Kullijāt* 269. 1.

harmatos hajfürteid elbájolják szívemet. Megölsz, ha elragadod szívemet, meghalok, ha azt messze eldobod. Mert te vagy az én lelkem, te vagy az én életem, oh fiú. Mert nem nélkülözhetem szép arcod s bájoló illatod. Kutya módra a te utcádat taposom, ha nem bívsz is magadhoz, oh fiú. Ne öld meg a fájó lelkűt, ne öld meg azt, kinek elraboltad a lelkét. Ne öld meg a szegény ifjút, végtére te is ifjú vagy, oh fiú. Miatlad földönfutó lett a szerencsétlen *Khoszrev*. Igen barátságtalan vagy te hozzá, oh fiú.»\*)

Szereti a hasonlatok egymásra halmozását, például a következő versében: «Eljött már a rózsza, de semmi híre a kedvesemnek (szó szerint: nem érkezett meg a reggeli szellője). Nincs még itt az egyesülés kertjének barátságfüve. Most van az én életem levélhullásának ideje, de azért még nem lengedez annak a szépség kora tavaszának a szellője. Eltűnjük mi az elválás sivatagának forró szelét, ha nem áraszt hűségillatot az a virág. Hogy éljek én, ha nincs olyan éjtel, hogy a baj egész karavánja ne jönné hozzám attól a kaczer szépségtől!

Az édes almot élvező szultánnak mi tudomása arról, hogy hogy van a nép, ha nem jön fülébe a koldús jajszava? Van sok pénz s kívánandó dolog a túlvilági titkos kincstárban, de a mi imádságunknak ninesen fogantja. Örökeletű legyen az én szívemben a te szerelmi bánatod. Csupa gyógyszer az, bár ninesen neki itt az írja. Arra törekszem én, hogy ajtód

\*) Dsāji nedānem inesenin tā zindegāni ej piszer.  
Kiz khūbrūjān-i dsihān bākesz nemāni ej piszer  
Dil mibored guftār-i tū khūn mikened reftār-i tū  
Hejrānem oender kār-i tū tā ber csih szāni ej piszer  
Zerrin kuleh bātāji szer ds'ādī frūter ez kemar  
Reh mirevi vez ds'ād-i ter dil mīfāsāni ej piszer  
Kustī eger dil ber kenī murdem eger dūr efgeni  
Zirā kih hem dsān-i menī hem zindegāni ej piszer  
Csūn niszt szabr ez rūji tū her szā'eti ber būji tū  
Csūn szeg devem der kūji tū ger tū nekhl'āni ej piszer  
Āzurdeh dsānirā mekus bīdsān u mánirā mekus  
Miszkīn dsevānirā mekus ākhīr dsevāni ej piszer  
Khoszrev derin bicsāregi dāred szer-i āvāregi  
Der kār-i ū jekbāregi nāmīhrbāni ej piszer.

*Kullijāt* 265. 1.



küszöbére hajtsam le a fejemet. De mitevő legyek, törekedés-  
sel mitsem ér el az ember! Ne keseregj, oh *Khoszrev*, ha te  
nem vagy méltó a vele egyesülésre, hisz a trónra sem érdemes  
minden hitvány ember.»<sup>1)</sup>

A szerelem veleszületett tulajdonsága *Khoszrev*-nek. «El-  
múlt az élet, de nem hagyott el a szerelem. Nem mondott le  
a fiatalok iránt érzett szenvedélyes vonzalomról a szivem. Le-  
lkem derekán van még az öv (a keresztények jellemző ruha-  
darabját, az övet érti), hogyne tisztelném a szép bálványokat!  
Az én csillagzatamtól van ez a tulajdonságom. Mióta a szere-  
lem korelmájában beszennyeződött a ruhám szegélye, nem tet-  
tem én egy lépést sem előre a szerelem piaczn. Az egyesülésre  
vágyás szenvedélyének tüze elhamvasztotta lelkemet és teste-  
met. Most látom be, hogy éretlen volt minden vágyakozásom.  
Ha én megölésre érdemes vagyok, azzal a karddal kíméletlenül  
végezz ki engem. A szivétől megfosztott *Khoszrev* ajtód porává  
lett, egy szóval sem kérdezted, hol van az az én szenvedélyes  
szeretóm.»<sup>2)</sup>

- <sup>1)</sup> Gul āmed vez dūst szobāji nemireszed  
Ez bāgh-i vaşl mīhr gījāl nemireszed  
Hengām-i berg rīz-i hejātem sud ve henūz  
Zān neū behār-i husn szobāji nemireszed  
Mā beszāmūn-i bādījeh-i hīdr hem kh'osm  
Ger zān sigūfeh bū-ji vefā nemireszed  
Men esūn zijem kih hīcs sebi nīst kāl teref  
Zān ghamzeh karvān-i belā nemireszed  
Szultān bekh'āb-i nāz esih āghū zi khalk esūn  
Der gūs-i ū fighān-i gedā nemireszed  
Der gend-i ghalb nakd-i temennā beszl eszt līk  
Mārā becserkh deszt-i du'ājī nemireszed  
Derd-i turā hejāt ābed bād der dilem  
Kān hem devāxt geresih devāi nemireszed  
Kūsem kih szer nihem bederet esūn kunem  
Merdum zi dsold-i kh'is bedsāl nemireszed  
Ger *Khoszrev*ā bevaşl szezā nīstl merends  
Mulk-i szerān beh bi szer u pāl nemireszed.

*Kullijāt* 234—5. l.

- <sup>2)</sup> 'Umr biroft ve nereft 'īšk zi szoūdāji men  
Terk-i dsevānān neguft in dīl sejdāji men  
Reszieh bedsānem kemer ve pls butān esūn kunem

Az életörömök költőjének, *Hafiz*nak modorában gúnyolja  
az alakoskodó aszkétaságot színlelőt. «Ha felnyitjátok a szerel-  
mesek könyvét, irjátok fel első lapjára az én nevemet. Az asz-  
ketaság nem egyéb, oh moszlimok, mint kenyérkereset. Bort  
igyatok és zenét hallgassatok! Ha ti a szerelmesek hitét valljá-  
tok, ezután csak a bálvány előtt imádkoztatok!

Hallottam, hogy mikor *Mahmud* az utoljárt járta, azt  
mondta: arczomat *Ajáz* (kedveset hívták így) felé fordítsatok.

A ti rabszolgátok vagyok, oh szépségek, ha ezer kacér-  
kodástokat kell is eltűrnöm.»<sup>1)</sup>

Egyik versében a megbánás könnyeivel véli megtisztítandó-  
nak az idegen nő bájaiban gyönyörködő szemet. «Bizzál, oh ba-  
rátom, az Isten kegyelmében, s engedelmeskedve az Istennek,  
tégy eleget moszlim kötelességednek! Ha házasságtörést köve-  
tett el a szemed, ha azt akarod, hogy büntől az megtisztuljon,  
mosd meg azt a megbánás könnyeinek a vizében!»<sup>2)</sup>

Khāszījet in mīdīhed tālī' dsevzāji men  
Tā bekherābāt-i 'īšk dāmenem ālādeh gest  
Ber szer-i bāzār-i 'īšk pis nesud pāji men  
Ātis-i szoūdā-ji vaşl dsān u tenem biszukht  
Csūn nīgerem khām bād in hemeh szoūdāji men  
Bendeš eger kustenīst beher esih mīdārim  
Rendse kun ān tighrā hem betakāzaji men  
*Khoszrev* bīdīl zi sevķ ber der-i tū khāk sud  
Hīcs neguftl kudsāst 'āsīķ sejdāji men.

*Kullijāt* 374. l.

- <sup>1)</sup> 'Āsīķrā esū nāmeš bāz kunīd  
Nām-i men ber szeres terāz kunīd  
Zuhd rīzk eszt ej muszulmānān  
Bādeš nūsīd ve eseng szāz kunīd  
Ger sumā dīn-i 'āsīķān dārid  
Bā'd ez in pls but nāmāz kunīd  
Gāh-i murden senīdeš em Māhmūd  
Goft rōjem szū-ji Ājāz kunīd  
Men ghlām-i sumājem ej khābān  
Bīkesem ger hezār nāz kunīd.

*Kullijāt* 228—9. l.

- <sup>2)</sup> Ej dūst rīzā behlīm-i jezānī dīh  
Vez tā'et-i hāķķ dād-i muszulmānī dīh



Kéri fiú-ideálját, hogy ne hagyja őt el s ne menjen el vadászni. «Oh te gyöngéd ifjú, ne menj vadászatra! Légy barátságos ehhez az aggódó szívűhöz, ne menj! Az oroszlanok nem méltányolják hamis pillantásaid. Ellenséges érzélemmel ne menj a szegény gazellák ellen. Engedd, hadd térjek magamhoz. Ket napig légy emberséges és ne ülj a nyeregbe. Egy nyilra vágyom én a te ijadból (kedvesének szemöldöke az ij, és a pillantása a nyil). Őlj meg ma és ne menj el. Egyszer már eltávoztál és elvitted a nép szívét magaddal. A mi megtörtént, az megtörtént, máskor így el ne menj. Nem maradt egy ártatlan sem a városban, félj az Istentől.

Részezen és korhelyen ily állapotban ki ne menj. Vészhozó a te szemed, senkinek az arczába ne tekints. Gyöngédek a te lábad, ne járj a földön. A kert virágainak kegyelmezz meg. Ne lépkedj ily kecsesen, szépem. Micsoda a rózsá, hogy a lábad alá kerüljön! Vagy őlj meg engem, vagy ne lépj meztláb a rózsára és a jázminra. Oh te, ki kaczerán sétálgatsz, tekintsd szegény *Khoszrev* bolond voltát s el ne menj.»\*)

A józan emberek gáncsolásával nem törődik a költő. «Mi a borivók cseppjeinek romjai vagyunk. Mit félünk mi a jó-

Cesmet esü zinâ kuned geres khâ'hi pâk  
Ghuszles tû zi girjeh-i pesimâni dih.

*Kullijât* 462. l.

- \*) Szûji sikâr ej piszer nâznin merev  
Mihir bikun ber in dil endûhgîn merev  
Sirân nejend merd-i tû ger ghamzeh mizeni  
Ber âhuvân khaszteh bâheng-i kin merev  
Biguzer tâ bekhâsten âjem zi bi hâsi  
Rûzi dû merdumi kun ve ber pust-i zin merev  
Jek tir ez kemân-i tû em mikuned hevesz  
Imrûz hem merâ kus ve dsâi bekin merev  
Di gost refti ve dil khalki zidsâi reft  
Reft ânesih reft bâr diger inesenin merev  
Jek pârszâ nemând besehr ez khudâ bitersz  
Meszt u kherâb szûji birûn inesenin merev  
Cesem-i tû âfet eszt berûji kesz mebin  
Pâji tû nâzikeszt berûji zemîn merev  
Ber nâzikân-i bâgh bebaksâl u lutf kun  
Zinszân benâz der esemen ej nâznin merev  
Gul kiszt tâ bepât reszed jâ merâ bikus

életűek megszólásától! Az a fej, mely a részek verését el-tűri, mit törődik a józanok szemrehányásával!»<sup>1)</sup>

«A dervisek birodalmában van a mi uralkodásunk. A tündérszépek szemlélete a mi szulejmárságunk (Salamon király, ki a moszlim legenda szerint a përik, emberek és állatok felett uralkodott, gyakran költői hasonlatul szolgál). Mikor a koresma küszöbére nyugtatom le a fejemet, minden borcsepp a mi királyi pecsétgyűrűnk köve.»<sup>2)</sup>

A szerelmesnek saját szive okoz legtöbb bajt. «A szerelmest, kinek lángra lobbant lelke és belseje (szó szerint mája), saját szive miatt nyomja a bûbanát, nem az ezüsttestü miatt. Nem pillangó módra a gyertya égette el fejétől lábaig, hanem szívének tüze kapott bele tollába, szárnyába.»<sup>3)</sup>

Mohammed próféta legközelebb áll az istenséghez. «Ha tudomásod van Mohammed jelességéről, józan észszel nézd az ő helyzetét. Folyton együtt van Mohammed és Alláh. Tudniillik senki se férközhetik közéjük.»<sup>4)</sup>

Jâ pâ berehneh ber gul u ber jazmin merev  
Ej ânkîh benizâreh bedân sokh mirevi  
Divânegi Khoszrev miszkin bih bin merev.

*Kullijât* 394—5. l.

- 1) Mâ 'im kherâb dsur'eh-i mejkh'ârân  
Mârâ esih gham ez ta'neh-i nikû kârân  
Ej szer kih leked mikhured ez khumarân  
Kej gham khûred ez szerzenis hosjârân.

*Kullijât* 462. l.

- 2) Der mulk-i kelender kih dsihân bânî mászt  
Diden beh perivesân szulejmânî mászt  
Meszned esü ber âsztân-i khumâr kunem  
Her katreh-i mej nigîn szultânî mászt.

*Kullijât* 463. l.

- 3) 'Âsik kih sud efrûkhteh dsân u dsigeres  
Heszt ez dil-i kho'd ghamas neh ez szimberes  
Pervâneh neh sem'e szûkhtî tâpâ beszeres  
Belkih âtes-i dil girift der bâl u peres.

*Kullijât* 464 l.

- 4) Zi 'izz-i Mohammed âr nedârî kheberî  
Kun ez reh-i 'âkl der sehâdet nezerî  
Alláh u Mohammed eszt peiveszteh behem  
Jâ'ni kih mijân sân negendsed digeri.

U. o. 161. l.



Annyira betölti egész lényét túlvilági kedvesének emlékezete, hogy szerelmét képtelen eltitkolni. «Mondottam, senkivel sem közlöm szívem körülményeit. De bár mitsem közöltem, mégis híre ment. Annyira elfoglalta külsőmet és belsőmet az a jó barát (t. i. Isten), hogy József illatát árasztja, ha szétbajtod ingemet» (czélzás az ismeretes moszlim legendára).<sup>1)</sup>

Sokat törekedett a költő, hogy eltitkolja érzelmeit, de hiába. «Sokat fáradok, hogy elfődjem bűbánomat. Ha lángra lobbant a tűz, nem lehet azt titkolni. A ki kineveti a szerelmesek állapotát, annak lelkületén sirni érdemes.»<sup>2)</sup>

Az emberalakban járó szamaraktól fél legjobban *Khoszrev*. «Nem félek én, ha tele van is számmal a világ. Csak attól a számartól félek legjobban, a melyik emberi alakot öltött magára.»<sup>3)</sup> Igazi hamisítatlan szufiszellem nyilatkozik meg a következőben: «Megelégedett vagyok én a lealáztatás és az egyedüliség birodalmának birtokával. Azzal, hogy senki sem törődik sorssal. Istenemre mondom, vágd fel keblemet és vedd ki a szívem (czélzás a Mohammed prófétával történt egyik csodára), mert a te házában másnak nincsen helye.»<sup>4)</sup>

Az Istenhez vezető misztikus út kalauza, ha tudja az utat, nő is lehet. «Az egyenes úton járótd tedd meg öregedde, még ha

<sup>1)</sup> Guftem ehvâl-i dil-i kh'is negûjem bekeszi  
Lâk ez bikheberî refî be'âlem kheberî  
Besz kih birûn u derûnem homegî dâst girift  
Bâjî Jûszuf dihed âr bâz kunî pirâhenem.

*Rîzâ Kulî Khân Rijâz ul 'arifîn* (Teherân, 1305) 70. l.

<sup>2)</sup> Biszjâr bikûsem kih bipusem gham-i kh'od lik  
Âtis esû bigîred netuvân dâst pinhân  
Her kih ber hâl-i 'asikân khended  
Girjeh vâdsib eszt ber hâles

*U. o.* 70. l.

<sup>3)</sup> Neterszem men âr 'âlemi pur khereszt  
Meger ez kherî kâdemî pejkhereszt

*Rijâz ul 'arifîn* (Teherân, 1305) 71. l.

<sup>4)</sup> Khosem bedaûlet-i kh'ârî u mulk-i tenbâi  
Kih oltefât keszi râ berûzgârom niszt  
Bekhodâ kih szîneh-i men bisigâl u dil birûn kun  
Kih der khâneh-i tû digeri esih kâr dâred.

*Rîzâ Kulî Khân Rijâz ul 'arifîn* (Teherân, 1305) 70. l.

nő is az, mert *Khizr* mikor eltévedt a sötétség országában, a kanczákat küldte előre (czélzás az *Iszkender nâneh* egyik helyére). Az a *Dsâfar*, ki az egeket bejárja. Nem mindenki *Dsâfar*, a kinék szárnya van. Nevetségessé teszi magát, a ki szufiságban szokásokat keres. A *temim* mosakodás abhól áll, hogy port tesz az ember a fejére». (Nehezen visszandható szójáték a *khâk ber szer*).<sup>1)</sup>

A jó barátokkal kár szakítani, hisz úgys vége szakad minden együttlétnek. «Ha a sors nyugalmas életet ad neked, szerencsédnek tartsd a jó barátokkal való érintkezést. Látogass el az ismerősök gyülekezetébe, tégy le az egyedüliségről, magányról.

Ne távolítsd el magadtól, ha rossz természetű is a barátod, mert úgys elválasztja őt tőled majd utoljára a végzet. Ne tépd szét, ha szűk is a ruhád; ha elviselődik, úgys rongy lesz abból. Ne verd az ágat, ha fanyar, keserű is a gyümölcse; magától leesik az, ha eljön a levélhullás ideje, mivelhogy elkerülhetetlen az együttélés utáni elválás. Minek a magányos életre törekvés!»<sup>2)</sup>

A költő egy cseppet sem rokonszenvez azzal, a kit nem hevít a szerelem (természetesen a szufi értelemben vettét érti).

<sup>1)</sup> Râszt revrâ pir-i reh kun geresih zen bâsed kih Khizr.  
Csân bezulmet reh kuned gom madjânes reliber eszt  
Dsâfur ân bâsed kih taijâr ex felek birûn reved  
Neh keszi kû bâl taijâr dâred Dsâfâreszt  
Der Tegze vâf reszm-duszten khended kerdên ber kh'od eszt  
Der temim mesh kerdên khâk kerdên ber szer eszt.

*Rijâz ul 'arifîn* (Teherân, 1305) 71.

<sup>2)</sup> Ger âszâjisi dâri ez rûzgâr  
Vişâl-i 'azizân ghanimet sumâr  
Bedsemî'jet-i dâstân rûi nih  
Perâgendegi râ bejek szûl nih  
Bedûri mekus âr kih bed khûszt jár  
Kih kh'od dûri ufted szerencsâm-i kâr  
Eger dsâmeh tengeszt pâreh mekun.  
Kih kh'od pâreh gerded esû gerded kuhun.  
Mezen sâkh eger miveh telkheszt u tiz  
Kh'od ufted esih pis âjedes bergriz  
Csû lâbud dsudâszt ez ba'd-i ziszt  
Ba'amden dsudâ zissten bebr-i esiszt.

*Rijâz ul 'arifîn* 71. l.



«A kit nem éget a szerelem lángja, ahhoz egy tűnyivel sincs odavarrva a szívem (sic). Ha nem égettszívű vagy, távolodj el tőlem, mert mi tüzet vetünk annak a szívére, a ki nem égett.»<sup>1)</sup>

Ebben a földi életben kell jót tenni, mert a másvilágon jóra, rosszra képtelen az ember: «Itt cselekedjél, dolgozzál, mert elég bajod lesz a feltámadáskor. Innen vigy magaddal ivóvizet, mert a tengerből azt nem kapsz.»<sup>2)</sup>

A megsemmisülés a költő ideálja, a szufi értelemben véve a dolgot. «Nekem a nemlét boldogsága a kedvem szerinti, mert akkor se innen, se onnan veszély nem fenyeget. Mit is ér ez a boldogságnélküli létezés, mely nem tart két napig! Miért ne ragadnám én meg a nemlétezést, hiszen az velem jön majd a sírba!»<sup>3)</sup>

A hallgatást így dicséri: «A baj kapujának a bezárása a hallgatás, mert jóval, rosszal terhessé teszi a világ méhét a beszéd. Sok embert láttam, a ki megbánta, hogy beszélt, de még senki sem bánta meg a hallgatást. A kevés beszéd mindenütt az ember mentsvára. Nem lehet felfűzni a ki nem fűrt gyöngyöt.»<sup>4)</sup>

- <sup>1)</sup> Zi su'leh-i 'isk her kih efrúkteh niszt  
Bá ū szer-i szúzeni dilem dūkteh niszt  
Ger szúkteh dīl neh-i zi mā dūr kih mā  
Ātis bedīl zenim kām szúkteh niszt.

Kullijāt 465. l.

- <sup>2)</sup> Kār indā kun kih tesvis eszt der mahsar beszi  
Āb ez indā ber kih der derjā beszi sūr u ser eszt.

Rijāz ul'arifin (Teherán 1305) 71. l.

- <sup>3)</sup> Merā datūlet-i nisztī sud peszend  
Kih indā u āndā sevem biguzend  
Csīh kār ājed in besztī bī szefā  
Kih bis ez dū rūzī nedāred vefā  
Cserā nisztīrā negirem bezūr  
Kih hemrah-i men bud kh'āhed begūr

Rijāz ul'arifin (Teherán, 1350) 70. l.

- <sup>4)</sup> Der-i fitneh beszten zubān beszten eszt  
Kih gitī beh nīk u bed ābiszten eszt  
Pesimān zi goftār dīdem beszi  
Pesimān negest ez khāmūsi keszi  
Rehāl hemeh dsā bekem guften eszt  
Durr ez risteh imen benāszuften eszt

U. a. 71. l.

A látható világon kívül még más világ is van. «Te azt gondold, hogy ezen kívül nincs más világ, hogy nincs ezen kívül más föld és ég. Olyan vagy te, mint a selyembogár a gubójában. Az a gubó neki az ege és földje.»<sup>1)</sup>

Tudta, hogy nem lesz hű hozzá a választottja, de nem hitte, hogy olyan hamar bekövetkezik az elválás. «Oh, senkitől én jót nem várhatok. Nem vagy te már olyan én hozzám, mint a milyen voltál. Tudtam, hogy megszeged majd a hűséget, de nem hittem, hogy az ilyen hamar lesz. Sok éjet töltöttünk mi együtt, hová lettek. Istenem, azok az éjek! Most is van éjtszaka, de milyen éjtszaka! Oh szerelem, te neked egy olyan semmirevalóval, mint én, miért gyűlt meg a bajod, mintha bizony más senki sem akadt volna ez árnyékvilágon! Félek a te jövő-menő emlékedtől, mert rossz szándék nélkül a mészáros sem bizlalja a bárányt. Nem fér az én szívembe senkinek a jó tanácsa, mert úgy teli van az a szerelemmel, hogy nem marad ott hely az intelleum számára.»<sup>2)</sup>

Végtelenül hosszú éjet kíván, hogy szívének szerelmi bánatát elmondhassa kedvesének. «Ki az, a kivel száz serege jön a szívnek? Mi az ő szépségének a dervisei vagyunk, ő meg a mi szívünk szultánja. Reggeltelen éjtszakát kívánok én, hogy szívfajdalmamat neki elmondjam. Én elmondom, ő meg nevet

- <sup>1)</sup> Tū pindārī dsihān ghair ez in niszt  
Zemīn u āszmān ghair ez in niszt  
Csū ān kirmī kih der piljeh nihāneszt  
Zemīn u āszmān-i ū hemān eszt.

Rijāz ul'arifin (Teherán, 1305) 71. l.

- <sup>2)</sup> Ej zi tū merā umīd bihbūdī neh  
Bā men tū csunānkīh pis ez in budī neh  
Mīdānisztem kih 'ahd u pejmān-i merā  
Der hem sikenī velī bāin zūdī neh  
Beszi seb ba mehi būdem kudā sud ja rebb ān sebhā.  
Kenūn hem beszt seb emmā szijeh ez dūd-i jā rebbhā.  
Ej 'isk kār-i tū bocsīh men nākesz futād  
Gūjā keszi nemānd dsihān kherābrā  
Zi āmed u sud khijāl-i tū terszem kih bigherež  
Kasszāb perveris nedīhed goszfend rā  
Pend-i keszem bedīl nenīsīneš kih dīl zi 'isk  
Pur sud csunānkīh dsāi nemānd eszt pend rā.

Medhma'ul fuszshā (Teherán, 1295) I. 214. l.



rajta, én egyedül, ő egyedül. Mily jó lenne a holdfényes éj, ha én és ő egyedül lennénk! Ajkam az ajkán, arcom az arcán, ő én velem s én ő vele. Képzeletemben én ő vele vagyok, ő meg én velem. Oh Istenem, micsoda képzeletek! Ezen a helyen én, ő meg azon a helyen. Mondják: végre is miért lettél bolond? Miért ne lennék<sup>1)</sup> én bolond, hiszen az én holdam is háborodott!

Hogy érdekesebbé tegye művét, a *Kerân usz Sza'deint*, ghazeleket sző be az egyes énekek közé, pl.: „Ismét a harc-térre megy az én gyors lovagom. Tavaly a szívemet rabolta el, most meg a lelkemet akarja elvinni. Lábbal taposottá lettem én útjának porában. Minden egyes jövetelével az én lelkemet ragadja el. Hazugság az, hogy ezt pusztán kacérságból cselekszi.

Vigyázzatok, oh moszlimok, szegény szívetekre, mert az én nyilasom részeg és pogány hítű. Nincs nekem olyan szerencsém, hogy rabszolgájának nevezzen engem. Én annak a szerencsésnek vagyok a rabszolgája, ki az ő szolgálatában áll. Olyan vagy te, oh lelkem, mint a bolond, mert rád esett az ő hajfűrtjeinek az árnyéka. De bolondabb az én szívem, mert megigézte azt egy tündér. Mikor te engem vadászszákmányul ejtettél, közbenjáróm lett nekem a lelkem.

Nem mondja az, hogy ne ölj meg, csak ügyefogyott sovány voltát emlegeti. Látás miatt ment rossz híre *Khoszrev* nevének. Nem egy, de száz szégyen szállott a fejére.<sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Ān kışt kîh mî űjed şzed lesker-i dîl bā ű  
Dervîs-i dsemâles mâ szultân dîl-i mâ ű  
Bî şzobh sebi kh'âhem kûrâ gham-i dîl gûjem  
Men gûjem ű khended tenhâ men u tenhâ ű  
Mehtâb esîh kh'os bûdî kû bûdî u men tenhâ  
Leb ber leb u rû be rû ű bā men men bā ű  
Heszttem bekhejâl-i kh'od men bā ű ve ű bā men.  
Jâ rebb esîh khejâleszt in indâ men âudsâ ű  
Gûjend esîrâ âkhir divânegijet dsûsed  
Divâneh esîrâ nebûdem mâb-i men sejdâ ű.

*Gurrah ul Kemâl*, 398. l.

<sup>2)</sup> Szuvâr esâbuk-i men bâz 'azm-i leskeri dâred  
Dîl-i men pâr burd imszâl bedsân dâveri dâred  
Men ender khâk-i mejdânes lekedkûb-i belâ gestem  
Henûz ân sehşuvâr-i men szer dsevîlângerî dâred

Igen szereti a pompás leírásokat, hol egymásra halmozza a keresettnél keresettebb hasonlatokat. Egy vízmedenczét így ír le. „Olyan a nagy mecset, a dsâmî' belül, mint a paradicsom kertje. Kívül a Keuszer forrásához hasonló folyó van. A Nagy Sándor tulajdonságú szultán csinált a hegy lábánál egy az élet forrásához hasonló víztartót. A két hegy közti vízmedencze vize olyan fényes, ragyogó volt, mint az ékszer, és olyan félelmetesen nagy, mint a tenger. Míg *Khizr* nem izlelte meg vizét, nem ivott az addig üdítő italt az élet forrásából. Abban a városban, mely nem innét nyeri ivóvizét, nem iszik ott jó ivóvizet senki az egész városban. Minden víznek nedvesség a hibája, de minden bajtól ment ennek a víznek a nedves volta (célzás a keleti orvostudományra, hol a betegségek egy osztályát hívják nedvesnek). Nem szívárogo be a földbe a víz. Hogy is lenne méltó a föld ilyen vízre (szójáték a *der khûrden* ige két jelentésével). Fenekén a víz tükrének, oly tiszta átlátszó az, a vak ember is meg tudja számlálni az apró kavicsokat.»\*)

Beher szîkî kîh mî űjed zî men dsân mîbered bârî  
Durûgheszt ânkîh in siveh zî behrî dîlberî dâred  
Muszulmánân nîgeh dârd bîesâreh dîl-i kh'odrâ  
Kîh tîrendâz-i men meszt eszt ve kîs-i kâfirî dâred  
Tûjî divânehves dsânâ kîh dârdî szâjeh-i gejszû  
Dilem divâneh ter ez tû kîh âszîb-i perî dâred  
Merâ esûn szeid-i kh'od kerdî siâ'et mîkuned dsânem.  
Nemîgûjed mekus emmâ şukhen der lâgherî dâred  
Bebed nâmi ber âmed nâm-i Khoszrev ez dîdeh  
Neh jek terdâmeni dâred kîh şzed terdâmeni dâred.

*Kerân usz Sza'deîn* (Toherâni kiad.) 65—66. l.

\*) Meszdsîd Dsâmî' zî derûn esûn bihist  
Dsûl zî bîrûn sudeh Keuszer szîrist  
Szâkhteh szultân Szikender szîfâl  
Der szodd-i kûh âneh u âb-i hajât  
Der kemer-i szeng mîjân dâ kûh  
Âb guher şefvet derjâ sîkûh  
Tâ Khizr âb kh'os-i ű nûs kerd  
Âb-i kh'os ez csesmeh-i hejvân nekhûrd  
Sehr kîh ez vej nebûd âb kes  
Kes nekhûrd der hemeh sehr âb-i kh'os  
Âb kîh 'illet zî berâjî terîszt



Lendületes ghazelekben nincs hiány a költeményben. „Oh életadó nekem a te czukros rubintod beszéde. Meghalni kívánok látásod okozta bú miatt. Ha mézet teszek a nyelvemre vagy az öröklét forrásainak a vizét iszom, jól tudom én, hogy az nem egyéb, mint a te szavad. Van mentséged, ha fekete hajfürteiddel holdhoz hasonló orcádat betakarod. Hiszen soha sem telik be a szem a te szemléleteddel. Ha nehezedre esik neked ennek a könnytől nedves szemnek a pillantása, fejemből kitépem én a szemem, hogy segítsek a bajodon.

Nem nézek többet rád, s nem járom utcájakat. Akár merre veszem utam, a te vérontó vészes pillantásaidtól a te utcádon minden ajtó előtt egy földre hullott fejet látok. Nem másnak műve ez, csak a tied, csak a tied. Akár söt hintesz a sebre, akár megölöd te a szegényt.\*)

Teri an ab zi 'illet beriszt  
Der nekhüred ab vej ender zemin  
Kej be zemin der khüred ab cemin  
Der teh-i abes zi szefá rig-i khüred  
Kür tuvâned bedil-i seb sumurd.

U. o. 37. l.

\*)  
Ej zindegâni bakha-i men  
La'l seker gofâr-i tû  
Der ârezûl muridenem  
Ez hesret-i didâr-i tû  
Ger sehd binihem ber zabân  
Jâ ab-i hajvân der dehân  
Tahkik midânem kih an  
Nebuved bedsuz gofâr-i tû  
Ma'zûri âr ez zulf-i szijeh  
Pûsi berûi hernesû meh  
Sziri nedâred hiesgeh  
Csân didêh ez didâr-i tû  
Ger mer turâ zin csem-i ter  
Dusvâr mi âjed nezer  
Birûn kesem didêh zi szer  
Aszân kunem dusvâr-i tû  
Zin pesz bedisân nenigerem  
Der kû-ji isân neguzerem  
Ger hies jek reh dsân berem  
Ez ghamzeh-i nigâri tû  
Der kû-ji tû ber her deri

Világosan kitetszik egyik ilyen ghazeljéből, hogy fiú és nem lány a kedvese. „Kardot ragadj, hogy megszabaduljak a fejemtől. Feszítsd ki az ijadat, hogy vége legyen szememnek (azaz nyállal, t. i. nézéseddel lödd ki a szemem). Őlj meg, hogy én egyszerre a fejemtől és a fejfájásomtól megszabaduljak. Lobbanj haragra, hogy én menten meghaljak. Hadd szabaduljak meg tőled és fájdalomtól. Vagy adj nekem egy csepp italt ajkadról, hogy hadd meneküljek én meg fortélyos eszemtől. Tudom én jól, hogy hogyan éljek te veled, ha megkimél a halál. Mondottam: élj boldogan és ne szerelmeskedjél, ha életben maradok s ha egy napon megszabadulok tőled, oh fiú!«<sup>1)</sup>

A Delhi székvaros szépségeit így éneklí meg: „Oh Delhi és oh ti bálvány-szépségek, félrecsapott fővegbojtúk! Nyilvánosan kimutatják vérszomjukat, de csak titokban iszzák a bort. Nem engedelmeskednek, mert nagy szépségük okáért önfejük.

Mindnyájan el vannak kábulva saját bájaik tudatában. Bámulók meg mind szélnek eresztették a szívöket. Ezek a szép hinduk tették napimádóvá a muszultánt.

Tönkre tették és megittasítottak engem a gyönyörű szép hindu gyermekek. Úgy a hajfonatuk hurkába fűzték Khoszrevet, mint a nyakravalójával megkötött kutyát.<sup>2)</sup>

Uftâdeh mi binem szeri  
În nîst kâr-i digeri  
Dsuz kâr-i tû dsuz kâr-i tû  
Kh'âhi nemek zen ristâ  
Kh'âhi bikus dervisrâ.

U. o. 31—2. l.

\*)  
Tigh ber gir tâ zi szer birehem.  
Tir bigusâl kiz nezer birehem  
Askârem bikus kih tâ bâri  
Hem zi szer hem zi dard-i szer birehem  
Kihism kun tâ binirem ender hâl  
Ez tû u dard-i kh'isten birehem  
Jâ kh'odem dsur 'eh-i bakhs ez leb  
Tâ ez in 'akl hilehger birehem.  
Gofteh em kh'os bizl u'isk mebâz  
Zindeh ez deszt-i tû eger birehem.

Kerân usz-Szâdein (Teheráni kiad.) 42 l.

\*)  
Ej Dihli vej butân szâdeh  
Jek beszteh u risch kezs nihâdeh



A kert nagy szerepet játszik a *Kerân usz Sza'dein* ghazeljeiben. Van árnyék a kertben és víz az árnyékban. Ezután én is szerettem még az árnyékban nyugvást. Most szél módra reggel előtt kell a kertbe besétálni, abba a kertbe, hol az árnyékban folyik a víz. A bortartó edény zörejével ébreszt fel engem a csapláros, mikor jó fejfel alszom az árnyékban.

Ép az árnyékban szunnyadoztam tegnap, mikor odajött a kedvesem s így szólt: Mit alszol te, hisz már az árnyékhoz ért a nap (természetesen a szép lány a nap). A kertben vagyok én most a rózsák között, úgy folyik ott a bor, mint a rózsavíz az árnyékban.\*\*)

*Nizâmi Mahzân ul Eszrâr* (A titkok kinestára) mintájára írt költeményében, a misztikus *Matlu' ul Envâr*-ban igen szépen fejezi ki *Khoszrev* az ember gyarló tehetetlenségét a teremttel összehasonlítva. «Ha az egész világ szorosan összefog is, nem lesz azért jobban egy sánta hangyának sem a

Khûn khûrdensân bâskâreszt  
Geresih pinhân khûrend bâdeh  
Fermân nekunend zânkîh hesztend.  
Ez ghâjet-i huszn-i kh'od murâdeh

Isân hemeh bād-i huszn der szer  
Vin bā hemeh dîl bebād dādeh  
Khûrsîd pereszt sud muszulmân  
Zin hindûjagân sokh szādeh  
Kerdend merâ kherâb u szer meszt  
Hindû becsegân pāk zādeh.  
Ber beszteh-i sâh bemûji merghûl  
Khoszrev esû szegiszt der kîlādeh.

*Kerân usz Sza'dein*. 41—2 l.

\*) Bobâgh szâjeh pejdâst nâb der szâjeh  
Ez in szipesz men u dâsnân u kh'âb der szâjeh  
Kunûn esû bād bibâjed esemîd pis ez szobh  
Begu'sent kih revân bâsed âb der szâjeh  
Belang-i nûs-i szebû szâkljem kuned bidâr  
Csû khufteh bâsem u szer meszt u kh'âb der szâjeh  
Beszâjeh khufteh budem dî kih jârem âmed u guft  
Csûh khufteh-i kih roszið âftâb der szâjeh  
Bebusztân menem imrûz meddâsizi u gull  
Revânesh gesteh mej esûn gulâb der szâjeh.

*Kerân usz Sza'dein* (Teherâni kiad.) 147 l.

lába.\* Az egész világ képtelen egy hangya lábát kigyógyítani. Mi a világ urával szemben az emberi erő! Jobb, ha magunk beismerjük lényünk gyámoltalan voltát.<sup>1)</sup>

*Nizâm ed-Din* nevezte el a költőt *turk ullâhnak*, Isten törökjének. Erre czéloz *Emír Khoszrev* ugyanebben a költeményben, midőn így szól: «Mivel a nyelvedre jött, hogy engem *turk ullâh*-nak szólíts, fogd meg az Isten törökjének a kezét és vezesd azt az Istenhez. Elég nekem az, ha én szegény téged bírlak mint kalauzomat. Kegyes az én sejkhem eléggé és bűnbocsátó a teremtő!»<sup>2)</sup>

A tejbe vizet keverő pásztor történetével illusztrálja azt, hogy mindenki elveszi a jutalmát, büntetését. «Volt egyszer egy pásztor, kinek a nyája ellátott tejjel fiatalot, öregot. Mikor tele szűrte a köcsögjeit, a kecskék tejét megkeverte vízzel. Ezt a tejjel megszinesített vizet adta el öregnek, ifjúnak pénzért tej gyanánt.

Egyszer nagy árvíz zuhogott alá a hegyekről a síkra s elvitte a nyáját. Azt, a ki tejével megkárosította a világot, viszont tönkre tette az a hideg tej, a melyet addig arult. (A perzsában itt szójáték van az égetni igének jelentésére alapítva.) Vízzel rontotta a tejet kapzsi nyereségvágyból, a víz aztán tönkretette neki a tej forrását. Mikor a tejkereskedőhöz beköltözött lakótársul a bosszúság és a baj, így szólt hozzá egy tapasztalt böles ember: Az a sok a víz, melyet te a tejbe öntöttél, mind felgyülemlett, árvíz lett belőle s elvitte a nyájad.

Olyan lehorgasztott fejű lett e szavakra a pásztor, mint a

1) Ger homeh 'âlem behem âjend teng  
Bih neseved pâji jek mûr-i leng  
Dsumleh-i dsihân 'âdsiz-i jek pâji mûr  
Vâj kih ber kâdir-i 'âlem esih zûr  
Bih kih zi biesâregl dsân-i kh'is  
Mut'arif âjtm benuksân-i kh'is

A. Ahmad, Ali *The Haft Asman* (Kalkutta, 1873) 66 l.

2) Ber zubânet esûn khitâb-i Turkullâh rest  
Deszt-i Turkullâh gir ve hem szipâr b'Allâhes  
Csûn men miszkîn turâ dârem heminem besz buved  
Sejkh-i men besz mîhrîbân ve khâlikem âmurzgâr.

*The Haft Asman or history of the Masnawi of the persians by the late A. Ahmad Ali* (Kalkutta, 1873) 67 l.



hogy a mélyet keresi a hegyről leomló vizár. Khoszrev, ha az igaz hitet keresed, légy becsületes s mondj le az ilyen csalfagságról.\*)

A nagylelkűségre egy fiút tévedésből meglövő király történetét beszéli el a *Maṭla' ul Envárban*. «Egy hajnalban felkelt a nagy birodalom ura s vadászatra készült. Nekivágatott a síkságnak, bejárta vadászgatva, míg egyszer csak egy faluhoz ért. Volt abban a faluban egy özvegyasszonynak egy kis fia, a kire rá volt bízva, hogy egy darab vetésre ügyeljen. A sors úgy akarta, hogy éppen akkor heverjen le a földre a fiú, hogy a reggeli hűvös szél ne érje.

A király messziről a kicsiny teremtetést madárnak vélte, s a kelet szórta villámló nyilait, s mint a villámesapás sújtott le a hegyes nyilvessző a szerencsétlen gyermekre. A sors, a kegyetlen, okozta a szerencsétlenséget tekintet nélkül bárkire is. Tévedésbe ejtett a nélkül, hogy ő maga legkevésbé is tévedett volna. Midőn a királyi kíséret arra vette útját, a sólyom keresni kezdte az elejtett fogolymadarat. És látott helyette egy szegény nyomorult teremtetést keresztülszúrt szívvel, földhöz szegezve a gyilkos

\*) Dást sebānī remeh der kúbszār  
Pir n dsevān gesteh ez ű sir kh'ār  
Sir kih ez buz beh szebū rikhtī  
Āb der ān sir der āmikhtī  
Burdī ez ān āb mulamma' beh sir  
Nukreh-i esūn sir zi bernā u pir  
Rūzi ez ān kūh beh szehrāji khāk  
Szejl der āmed remeh rā burd pāk  
Ān kih dsihān szūkhteh-i sir kerd  
Szūkhteh sud nāgeh ez ān sir-i szord  
Sir-i khunuk ez tof n tābis biszūkh  
Kibleh ān sir zi ābes biszūkh  
Khodsah esū sud bā gham u āzār dsuft  
Kārsināsgis der ān hāl guft  
Kān hemeh āb-i ű kih der sir būd  
Sud hemeh szejl ve remeh rā rubūd  
Merđ-i sebān zān szukhen bā sikūh  
Mānd szer ofgنده esū szejlāb-i kūh  
Khoszrev eger đin telebi ez khudāi  
Zin dil khān beh dijānet girāl.

nyíl által. A végzet egy vízragyogású nyilhegyet itatott meg vele, ez a vizcsepp (a nyíl acélhegyét érti) hozta rá a halál hidegségét. A király ajkain megfagyott a szó, előbb még mosolygott, most újjait rágesálá bánatában.

Hívták a szivszakadt anyát. Kétségbeesve kedves fia vesztén, vízzé vált ereiben a vére.

Mintán homokot szórt a fejére, futott a vészes halált halt szegény teremtetéshez. Szinte megégette a síkságot forró sóhajával. Mindenkinék, ki őt vigasztalni próbálta, búval égette a szívét. A király fájdalmas panaszainak hallatára leugrott lováról, két tálat hozatott meg egy éles kardot. Az egyik tála kardot tett, a másikra kincseket halmozott.

Feje fölé emelte a büntetés pallosát s odaállott a szegény özvegyasszony elé. És így szólott hozzá: Őlj meg engem, hadd váljék fájdalomad örömré.

Vedd le a vállamról a szemrehányás adósságát. De ha azt gondolod, hogy tévedésből követtem el e bűnös cselekményt, az Isten nem egyszer, de tízszer kárpótoland érte. Add meg magad a sorsodnak! Bocsd meg a hibámat és fogadd el tőlem e kárpótlást! Ez a tál arany a tiéd, sajátod, és tied lesz az egész falu örök időkre, még ha virágzó város lesz is belőle.

Mivel a király saját életét kínálta kárpótlásul, hogy jóvá tegye bűnét, s a kardot tette bűnének közbenjárójává, az acél s az arany összetalálkozásából fakadt a béke, s elzáródott az ellenségeskedés útja.

Látva ez igazságos nagylelkű eljárást, megkönnyebbült némileg a bántatos anya szíve. Így szólott az asszony: Miért ontsam én a te véredet? Nem kelti ez már életre a holtat. Ha én készakarva megölnélek, milyen nevet érdemelne az ilyen cselekedet? Te tévedésből öltél! Oh király, hadd tünjék el Isten előtt a te vétkeid! Én megnyugodtam, hadd legyen veled megelégedve Ő is. Oh te, kinek a törvény a kezébe van letéve, így szolgáltsd igazságot, mert így van az helyesen.\*)

\*) Tādsveri ez melikān dijār  
Szobh-đemī khāst beh'āzm-i sikār  
Rakhs būrun rānd beh szehrā u kest



A tiszta erkölcsre egy szép nő példáját hozza fel a *Matla* ul *Envár*-ban, ki kitepi saját kezeivel szép szemeit, melyek meg-

Szeid kunân szû-jî dihi ber guzest  
 Bûd jeki kûdek biveh szirist  
 Ber szer-i ân râh nigehbân-i dist  
 Nâgeh ez ândsâ kih kezâ refteh bûd  
 Tîfî zî âszib-i szobâ khufteh bûd  
 Did seh ez dûr der ân khûrd szâl  
 Der nezeres murgh nemûd ez khejâl  
 Jâszids szûzân kih âvurd serk  
 Dseszt ber ân szûkhteh khermen esû berk  
 Fîtneh muhâbâ-jî belâ nekerd  
 Kerd khetâi ve khetâi nekerd  
 Meykeb-i daûlet esû bedân szû kesid  
 Bâz bedunbâleh-i tîhû kesid  
 Khaszteh dîlî did dsiger szûkhteh  
 Tîr helâkes beh zemîn dâkhteh  
 Dâdeh pejkânes kezâ âbkhûrd  
 Katreh-i âbjs beh dsâ kerdeh szerd  
 Mând zubân beszteh der ân dâveri  
 Bâ dîl-i bed khû beh zubân âveri  
 Geh beh tâ'sszuf leb khendân gezid  
 Geh szer-i engust beh dendân gezid  
 Jâft kheber mâder szineh kebâb  
 Khûn sudes ez szûz-i dsiger gosch âb  
 Ber szer ân khâki khûnîn nihâd  
 Khâk beh szer kerdeh der âmed esû bûd  
 Âh esunân kerd kih shehrâ biszûkht  
 Her kih dîles dâd dîles râ biszûkht  
 Sâh esû dîd ân segbb dordnâk  
 Germ firû dseszt zî tûszen beh khâk  
 Tâst teheb kerd ve jeki tîgh tîz  
 Tâst digor kerdeh ber û gendz riz  
 Tîgh-i szijâszet beh szer-i kh'is burd  
 Der nezer-i biveh-i dervîs burd  
 Guft bikus mâtem-i kh'od szûr kun  
 Vâm-i kh'od ez gerdn-i men dûr kun.  
 Ver gunehemrâ beh ghelet reh berî  
 Muzd zî jezdân neh jeki dih berî  
 Hukm-i kezârâ beh rizâ der pegîr  
 Dsurm-i men bakhs u behâ der pegîr  
 În zer vin tâst muszellem turâszt  
 Vin dih eger sehr buved hem turâszt  
 Seh esû beh teszlim szerî pis kerd

tetszetek a királynak, és elküldi neki azokat, hogy így megmeneküljön a gyalázattól. «Egykor egy király magas várpalotájából szétnézett a városán. A kastély falának a lábában megakadt a szeme egy szép nőn. Olyan szépséges szép volt az aszszony, hogy láttára megölte volna az irigység az akkori szépek javát.

Midőn a király meglátta, menten elveszett teste-lelke nyugodalma, s képtelen lett ezután elintézni országa ügyét-baját. Hamarosan küldött neki üzenetet, vágyait kielégítendő. Am a bájos teremtes nem hajlott a szóra, lévén az ő erkölce tiszta és szigorú, s a fátyla mögött keresett oltalmat.

Kéz alatt folyt erre sok, sok beszéd, rábeszélés, de eredmény nélkül. A király, kinek szívét széjjelmarczangolta szerelmi vágya, félve, hogy fájdalmába belepusztul, félretett minden tekintetet. Parancsot adott szolgájának, hogy erőnek-erejével hozza el azt a nőt királyi hálósobájába. Így szólt akkor (i. e. mikor a király elé hurezolták) a nő: „Oh te, a kor királya! Mi közük a koronát viselőknek a koldúsokhoz! Mi tetszett meg neked ezen a testen? Mi bájolta el a szívedet?»

A király könnyekkel vágytól égő szemeiben így válaszolt neki: «A szemeid rabolták el az álmomat.» A pəri-arczú nő erre egy sarokba vonult s önkézzével tépte ki szemeit s odaadâ azokat a szolgának mondván: „Mondd meg az emirnek: ez tetszet meg neked én bennem, itt van, vedd el.» Mikor odavitte a szolga a királynak a szörnyű küldeményt, olyan nagy fájdalom

Tîgh sefi' gunch-i kh'is kerd.  
 Zân zer u pûlâd kih peiveszteh gest  
 Râh-i khuszumet zî mîjân beszteh gest  
 Zâl kih dîd ân revis 'adl zâl  
 Lakhtî ez ân bikho'dî âmed bedsâl  
 Guft kih khûn rikhteh gir ez tû zûd  
 Murdeh-i men zindeh negerded esih szûd  
 Tû kih gelet zekhm zenî khûn buved  
 Men kih beh 'amda kusemet esûn buved  
 Nezd-i khodâ dsurm-i tû nâ esih bûd  
 Men zî tû râzî audem û riz bûd  
 Ej kih turâ sabneh-i dîn kerdeh end  
 Dâd esenîn kun kih esenîn kerdeh end.



fogta el a királyt láttára, hogy feje tele lett füsttel (megszédült bele). Elszégyelte magát s menten elereszté a tiszta erkölcsi nő ruhaszegélyét.\*)

Nem éppen szerényen, Jézushoz hasonlítja magát *Khoszrev* a *Matla' ul Envar* egyik elbeszélésében, mert ő neki is oly csodálatos életadó a lehelete. «Kora reggel kiment a pusztaságba a Messiás. A rét üdeségét megtízszerezte a lehelete. Egy balga szemtől-szembe csúfnevekkel illette azt a titkok kincstárát (t. i. Jézust). Minden goromba szavára kegyes feleletet kapott Jézustól.

- \*) Tádsver! ez szer-i kaszr-i bulend  
 Pis u pesz sehir nezer mi ágend  
 Did buti der teh-i divar-i kaszr  
 Zuhreh sikaf hemeh khubân-i kaszr  
 Sâh kih ân did kerâres nemând  
 Kâ lideh-i ezabr beh kâres nemând  
 Germ frisztâd pejâmî bedû  
 Tâ bikuned deszt beh kâmi bedû  
 Kerd but ez pâki dâman-i kh'is  
 Dâman-i kh'od perdeh-i szâmân-i kh'is  
 Reft pesz perdeh beszt guft ngûl  
 Kâm nejâmed beh szûji kâmdsûl  
 Seh kih sudes perdeh-i dil csak csak  
 Perdeh ber endâkht zi bîm-i helâk  
 Guft beh khâdim kih sud ez bârgâb  
 Perdeh kosânes beh sebistân-i sâh  
 Guft ezenem kâj melik-i rûzgâr  
 Tádsverânâ beh gedâjân esih kâr  
 Csiszt der in ten kih becesmet nikûszt  
 Kâz kesâs-i szâneh giriftis dûszt  
 Kerd melik dideh-i heszret pur âb  
 Guft dû esesim-i tû zi men burd kh'âb  
 Reft periesihreh beh gundst derûn  
 Kerd beh ongust dû dideh birûn  
 Dâd beh khâdim kih bugû tâ emir  
 Fânesih zi men dûszt girifti bigir  
 Khâdim ez ân hâl kih sehrâ nemând  
 Gest zi szûzis szer-i seh pur zi dûd  
 Ez emel-i kh'od beh khedsâlet niseszt  
 Kerd rehâ dâman-i pâkes zi deszt.

*Sabb-e Ommid-Texte Persan publiée par 117—118. L. Hoesjine Azad*  
 (Leyde, 1909).

Bár ő kövekkel dobálta, csak lelki gyarapodással szolgált neki Jézus. Az ezen csodálkozó apostolnak kérdésére így felelt a Messiás: Mindenki azzal a pénzzel fizet, mely nála van (szó szerint: bányájában van), azt az árut adja elő, mely a boltjában van. Ő, eczettel teli edény, hogy adhatna édes bort, s az a ki csupa czukor, hogy adhatna keserűt? Áldott leheletű vagy te, oh Khoszrev, a kortársak között. Végre is te vagy ennek a kornak a Jézusa.\*)

A *Lejla és Medsnân*-ban ilyen ékes szavakkal magasztalja lelki vezetőjét, *Nizâm ed-Din*: «Az idők sarka és a hit menhelye, a kegyesek egész körének a feje. Ő szent törvény terén *Ahmed* hitének rendbeszedője (szójáték a szent névnek arab jelentésével) tudniillik *Nizâm i Din Mohammed*. Padisah ő a szegénység hajlékában. A szív birodalmában ő a világ menedéke. Ő a veliség birodalmának a szultánja. Szent verse a jók könyvének. Királyok királya ő trón és korona nélkül. Az ő lába porára van szükségök a királyoknak.»<sup>2</sup>

- \*) Szubh dem reft Messihâ bedest  
 Szebzeh-i azelhrâ ez demes hadli gest  
 Rikhiredi der rûk-i ân gend-i râz  
 Kerd bedusnâm zubânâ dirâz  
 Heresih kih û guft szukhon nâ szevâb  
 Zin terefes bûd berâhmet dsavâb  
 Geresih zad u heder pehlû gozâl  
 Bûd zi 'Isza nefesz dsân fozâl  
 Guft Meszih ez dem ruh ullâhi  
 Kej zi dâmem dsân-i tû bi âgahi  
 Her kesz ân szikoh kih der kân-i ûszt  
 Ân beder âred kih bedukân-i ûszt  
 Ő khum-i szirkeh eszt kudâ meji dihed  
 Vânikih nebât eszt bozi kej dihed  
 Khoszrevâ kih kh'os demî ez hemdemân  
 Rev kih tât âkhir 'Isza-i zemân.

*Persa kézirat 77. l.*

- 2) Kutb-i zemen u penâh-i imân  
 Szer-i halkeh-i dsunleh-i kerimân  
 Der ser' i nizâm-i din-i Ahmed  
 Ja'ni kih Nizâm-i Din Mohammed  
 Der hudsroh-i fakr padisâhi



A mulandóságra az *Aineh-i Iszkenderiben* ezt hozza fel például: »A mikor majd betesztek a koporsóba (így szól Nagy Sándor), hagyjátok kilógni a két kezemet a csunya ládából (az eredetiben *szendük-i peszt* a. m. alacsony szekrény). Hadd lássa mindenki, mikor a palota kapuján kiérek, és hadd épüljön az én esetemen. Nézze, értse meg mindenki, hogy ime a dicsőségteljes világhódító, ki leigázta az egész földet szinétől a tengerek mélységes mélyéig s a türkiz kék egek kegyelméből az egész mindenség ura lett, és aki mondhatta: karom erejével kényszerítettem a világot, hogy kincsét, aranyát az én mérlegem serpenyőjébe vesse, ime üres kézzel távozik, itt hagyva drágakövéit, aranyát. Ezt mondjátok el a népnek, hadd szemlélje a tehetetlenségnek és szegénységnek egykor mindenki számára bekövetkező óráját. Űzzék ki szívökből a kincs utáni vágyat. Sirjanak, jajgassanak, ne az én sorsomon keseregjenek, az ő saját sorsuk jusson az eszökbe.«\*)

Der 'álem-i dil dsihán penáhi  
Der meszhef mürsüdiszt üjet  
Szultán memalik-i velâjet  
Sâhinsêh bî szerir u bî tâds  
Sâhânes beklâk pât muhtâds.

Kézirat, 112. l.

\*) Der an dem kih gheletem beh szendük-i peszt  
Zi szendük birün kunîdem dû deszt  
Kih tá esün zî khâneh girâjem beh râh  
Kunêd her kih binêd beh 'ibret nigâh  
Kih esün men vilâjet szitâni sîgerf  
Zi nat'-i zemîn tâ bederjâ jî zserf  
Beh fîrûzi ez eserêh fîrûzeh fâm  
Beh zabt-i kh'od âvurdeh 'álem-i tâm  
Dsihân dâdeh ez zor bâzûji men  
Hemeh napâ-i kho'd der terâzûji men  
Zi esendân zer u guher bî sumâr  
Tuhî deszt refstem szerendsâm-i kâr  
Bigûjid tâ khalk nizâregi  
Bibinêd in rûz bîcâregi  
Temennâ bisî zi dil kem kunend  
Neh ber men kih ber kh'is mâtem kunend.

*Sobh-e Ommid, Texte Persan. Publiée par H. Azad (Leyde, 1909)*  
101—2. l.

irodalom között. 20 f. — V. *Barna F.*: Néhány ósműveltségi tárgy neve a magyarban. 60 f. — VI. *Tel'fy*: Bankavis Kleon új-görög drámája. 60 f. — VII. *Imre S.*: A nevek uk és ük személynagairól. 40 f. — VIII. *Ballagi M.*: Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. 40 f. — IX. *Vambéry*: A török-tatár nép primitív kultúrájában az égi testek. 20 f. — X. *Volf Gy.*: Batori László és a Jordánaszk-codex bibliatordítása. 20 f. (1877—1879). — VIII. k. I. Dr. *Abel J.*: Corvin-codexek. 1 K. 20 f. — II. *Barna F.*: A moritvák pogány istenei s ünnepi szertartásai. 1 K. — III. Dr. *Genetz A.*: Oross-lapp utazásomból. 40 f. — IV. *Gr. Zichy A.*: Tanulmány a japáni művészetéről. 2 K. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. 20 f. — VI. *Hunfalvy P.*: Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásoknak egyik töredéke. 40 f. — VII. *Mayer A.*: Az úgynevezett lágy aspiráták fonetikus értékéről az ó-indben. 1 K. 20 f. — VIII. Dr. *Abel J.*: Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. 1 K. 60 f. — IX. Dr. *Pozder K.*: Upperrza nyelvjárások. 1 K. — X. *Imre S.*: Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. 60 f. (1879—1889). — IX. k. I. *Budenz J.*: Emlékbeszéd Schiemer Antal k. tag felett. 20 f. — II. *Gr. Zichy A.*: A Boro-Budur Jáva szigetén. 80 f. — III. *Ballagi M.*: Nyelvünk újabb fejlődése. 40 f. — IV. *Vambéry*: A hunnok és avarok nemzetsége. 60 f. — V. *Hunfalvy P.*: A Kün- vagy Petrarka-codex és a künök. 60 f. — VI. *Szász K.*: Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. 10 f. — VII. *Barna F.*: Ős vallásunk főistenei. 80 f. — VIII. Dr. *Russiczka K.*: Schopenhauer esztétikája. 20 f. — IX. *Barna F.*: Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. 60 f. — X. Dr. *Kont I.*: Lessing mint philologus. 60 f. — XI. *Bogisch M.*: Magyar egyházi népének a XVIII. századból. 1 K. — XII. *Simonyi*: Az analogia hatáskör, főleg a székpérsében. 40 f. (1889—1891). — X. k. I. *Simonyi*: A jelentéstan alapvonalai. 60 f. — II. *Heinrich G.*: Etzelburg és a magyar hűmunda. 40 f. — III. *Hunfalvy P.*: A M. T. Akadémia és a szuomi irodalmi társaság. 40 f. — IV. *Joannovics*: Érték meg egymást. 60 f. — V. *Ballagi M.*: Baranyai Décsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. 20 f. — VI. Dr. *Pecz V.*: Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusai. 1 K. 20 f. — VII. *Szász K.*: Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. 20 f. — VIII. *Bogisch M.*: Cationale et Passionale Hungaricum. 60 f. — IX. *Jakab E.*: Az erdélyi lírspirolalom története 1848-ig. 1 K. — X. *Heinrich G.*: Emlékbeszéd Klein László Gyula kültag felett. 80 f. — XI. *Bartalus*: Újabb adalékok a magyar zene történelméhez. 80 f. — XII. *Binóczy J.*: A magyar romantizmus. 20 f. — XIII. *Bartalus I.*: Újabb adalék a magyar zene történelméhez. 80 f. (1882). — XI. k. I. *Hunfalvy P.*: Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? 40 f. — II. *Tel'fy*: Újgörög irodalmi termékek. 80 f. — III. *Tel'fy*: Középkori görög versek regények. 60 f. — IV. Dr. *Pozder K.*: Idegen szók a görögben és latinban. 1 K. — V. *Vambéry*: A csuvasokról. 60 f. — VI. *Hunfalvy P.*: A szemlélés módjai és az év hónapjai. 40 f. — VII. *Majlath B.*: Teleki Miklós mester magyar katechizmusa 1562-ik évből. 20 f. — VIII. Dr. *Kiss J.*: Káldi György nyelve. 1 K. — IX. *Goldzsiher*: A muhammedán jogtudomány eredetéről. 20 f. — X. *Barna F.*: Vambéry Ármín »A magyarok eredete« című műve néhány főbb állításának bírálata. 1 K. 20 f. — XI. *Ballagi M.*: A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr. 40 f. — XII. *Vambéry*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. 60 f. (1883—1884). — XII. k. I. Dr. *Kont I.*: Seneca tragédiái. 1 K. 20 f. — II. Dr. *Nagy S.*: Szombatos codexek. 60 f. — III. *Szász B.*: A reflexív és vallásrökölési elem a költészetben a Longfellow. 60 f. — IV. *Kunos és Munkácsi*: A viszonylagos használat a magyarban. 1 K. — V. *Vambéry*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. II. 1 K. — VI. *Volf Gy.*: Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? 1 K. — VII. *Thury J.*: A kasszamáni török nyelvjárás. 1 K. — VIII. *Tel'fy*: Nyelvészeti mozgalmak a mai görögökknél. 40 f. — IX. *Kálmány L.*: Boldogasszony, Ásvallásunk istenasszonya. 40 f. — X. *Brassai*: A mondat dualismusa. 1 K. 20 f. — XI. *Gr. Kun G.*: A künök nyelvéről és nemzetségéről. 80 f. — XII. *Abel J.*: Isota Nogarola. 1 K. (1884—1885). — XIII. k. I. *Heinrich G.*: Kudrun, a monda és az eposz. 80 f. — II. *Barna F.*: A votják nép multja és jelene. 60 f. — III. *Goldzsiher I.*: Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. 80 f. — IV. *Abel J.*: A homerosi Demeter-hymnusról. 1 K. — V. *Barna F.*: A votjákok pogány vallásáról. 40 f. — VI. *Szarvas Gábor*: A régi magyar nyelv szótára. 20 f. — VII. *Budenz J.*: Egy kis viszhang Vambéry Ármín ur válaszára. 40 f. — VIII. *Szilgy K.*: Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. 20 f. — IX. *Bogisch M.*: Szegedi Lénárt énekeskönyve. 1 K. — X. *Joannovics*: Szórendi tanulmányok. I. rész. 60 f. — XI. *Pecz V.*: A kisebb görög tragikusok tropusai. 20 f. — XII. *Tel'fy*: Heraclius. Bankavis Leon hellén drámája. 60 f. (1885—1886). — XIV. k. I. *Abel J.*: Az ó- és középkori Terentius biográfiák. 80 f. — II. *Joannovics*: Szórendi tanulmányok.